

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

УДК 378.015.31.0.12:[373.011.3-051:78](043.3)

КУЗНЕЦОВА ОЛЬГА АЛЕКСІЇВНА

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ПРОСВІТНИЦЬКОЇ
РОБОТИ ЗІ ШКОЛЯРАМИ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Суми – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

**Науковий
консультант**

доктор педагогічних наук, професор
Козир Алла Володимирівна,
Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова, завідувач кафедри теорії та
музичної освіти, хорового співу і диригування
факультету мистецтв імені А. Т. Авдієвського.

**Офіційні
опоненти:**

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент
Національної академії педагогічних наук України
Бутенко Володимир Григорович,
Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ, професор кафедри
загальноправових та соціально-гуманітарних дисциплін;

доктор педагогічних наук, професор
Єременко Ольга Володимирівна,
Сумський державний педагогічний університет імені
А. С. Макаренка, завідувач кафедри хореографії та
музично-інструментального виконавства;

доктор педагогічних наук, професор
Мозгальова Наталія Георгіївна,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, професор кафедри
музикознавства, інструментальної підготовки та
хореографії.

Захист відбудеться «28» грудня 2020 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 218.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано «27» листопада 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Серед найважливіших проблем соціокультурного розвитку України є вдосконалення системи освіти в аспекті підвищення якості фахової підготовки вчителів та визначення пріоритетних напрямів освітньої політики, стратегії й тактики дій відповідно до потреб суспільства та індивідуального культурного самовираження особистості в професійній діяльності. Безперечним є те, що успіх розвитку суспільства залежить від кількості обдарованих і талановитих людей, від найбільш повної реалізації ними власних можливостей, тому що перехід до епохи наукомістких технологій неможливий без актуалізації, збереження та примноження інтелектуального та творчого потенціалу країни. З означеної позиції глобальні трансформації освітня сфери зумовлені новими тенденціями в розвитку суспільства й сучасними вимогами до якості фахової підготовки вчителів музичного мистецтва й упровадженням оновленої системи методичної підготовки студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів.

Реалізація сучасних освітніх завдань у сфері оновлення національної традиційної системи музично-педагогічної освіти полягає у формуванні різнобічно розвиненої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, у реформуванні його професійно-методичної підготовки, яка забезпечуватиме модернізацію різних ланок загальноосвітньої, мистецької освіти та сприятиме розвиткові сталого інтересу школярів до мистецької діяльності. Тому на сучасному етапі розвитку мистецької освіти однією з важливих сфер діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва є просвітницька робота зі школярами.

Особливого значення просвітницька робота зі школярами набуває з широким використанням ключової реформи МОН України «Нова українська школа» (2017 р.), що пропагує педагогіку співробітництва, взаємну творчу співпрацю, спрямовану на розвиток креативного, інноваційного, критичного мислення учнів. У зазначеному контексті майбутній учитель музичного мистецтва має дотримуватися таких прерогатив, як творче ставлення до своєї професії, інтерес до предмета, піклування про вихованців, відповідальність, вимогливість, урівноваженість, справедливість, почуття педагогічного такту та гумору, комунікабельність, спостережливість, ініціативність у роботі з учнями, близькість до них тощо. Методична підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами, що складається з організаторського, творчого, психолого-педагогічного, художньо-проективного напрямів сприяє професійній та особистісній реалізації фахівців. Просвітницька робота спонукає до розвитку в учнів творчих здібностей, самостійності, ввічливості, винахідливості, багатосторонньої уяви, музичної пам'яті тощо.

Музично-педагогічну та мистецтвознавчу основи дисертації складають дослідження з методології, теорії та методики музичного навчання (Е. Абдулін, Ю. Алієв, О. Апраксина, Л. Арчажникова, Б. Асаф'єв, А. Болгарський, Л. Василенко, Н. Гуральник, О. Єременко, К. Завалко,

Л. Коваль, А. Козир, Л. Куненко, Л. Мазель, Л. Масол, В. Медушевський, О. Михайличенко, В. Москаленко, О. Ніколаєва, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, В. Петрушин, Г. Побережна, В. Ражников, О. Реброва, Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Турчин, О. Устименко-Косоріч, В. Федоришин, Г. Ципін, Ю. Цагареллі, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.).

Вагомий аспект методичної підготовки висококваліфікованих фахівців для мистецьких закладів шкільної та позашкільної освіти представлено в роботах Ю. Алієва, О. Апраксіної, Л. Базильчука, В. Баннікова, Л. Безбородової, А. Болгарського, Б. Бриліна, Т. Жигінас, Т. Євсєєвої, О. Єременко, Д. Кабалевського, Н. Кічук, І. Кобозевої, А. Козир, Л. Кожевнікової, Л. Кондрацької, С. Коновець, С. Ломова, Л. Масол, О. Мельник, Т. Надолінської, В. Орлова, О. Отич, Г. Падалки, І. Полякової, А. Растригіної, О. Рудницької, Л. Савенкової, Т. Танько, В. Шишкіної, О. Щолокової та ін.

Проте аналіз теорії та практики методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами свідчить про недостатню розробленість методичного інструментарію, стихійність у організації просвітницьких заходів у школі, що ґрунтується, головним чином, на ентузіазмі окремих учителів, учених, діячів культури й мистецтва, представників батьківської громади.

Доцільність дисертаційної роботи полягає в необхідності вдосконалення методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької діяльності зі школярами з урахуванням суттєвих змін підготовки фахівців, що пов'язані з оновленням сучасної української школи.

У свою чергу, сучасна мистецька освіта створює основу для послідовного саморозвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва як особистості та професіонала, на чому й повинна базуватися сучасна методична підготовка майбутнього фахівця. Актуальність дослідження обраної проблематики зумовлено необхідністю розв'язання низки *суперечностей між*:

- необхідністю всебічного використання творчого потенціалу висококваліфікованих фахівців музично-педагогічного профілю та недостатнім дослідженням оптимальних шляхів удосконалення їхньої методичної підготовки в умовах факультетів мистецтв педагогічних університетів;

- суттєвим підвищенням вимог закладів загальної середньої освіти до викладання предметів естетичного циклу та реальним станом методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами;

- сутністю мистецтва як сфери емоційного виявлення досконалості у створенні яскравих художніх образів та відсутністю концептуального підходу до поліхудожнього осягнення означеного процесу в методичній підготовці майбутніх фахівців до просвітницької роботи зі школярами;

- потребами суспільства в організації просвітницької діяльності школярів та недостатньою реалізованістю означеного напрямку педагогічної

діяльності зі школярами в практиці методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва;

- сучасними вимогами до оновлення змісту й організації підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи зі школярами у вітчизняних закладах вищої освіти та браком пропозицій щодо обґрунтованих інновацій у означеній сфері.

Отже, з огляду на потребу розв'язання окреслених суперечностей та соціально-педагогічну й методичну значущість зазначеної проблеми й недостатній рівень її розробленості в теоретичному, практичному та методичному аспектах зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Теорія та практика методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова з проблеми «Зміст, форми, методи і засоби вдосконалення підготовки вчителів музики (протокол № 5 від 24 грудня 2012 року). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 12 від 27 червня 2017 року).

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні й експериментальній перевірці моделі системи методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1) з'ясувати змістову сутність і сучасний стан розробки проблеми просвітницької роботи зі школярами та готовності до неї майбутніх учителів музичного мистецтва;

2) обґрунтувати наукові підходи до проблеми методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та розробити концептуальний поліхудожньоцентричний підхід до методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами в умовах створення нової української школи;

3) визначити педагогічні принципи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами;

4) розробити модель системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами;

5) виявити критерії та показники, охарактеризувати рівні методичної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до здійснення просвітницької роботи зі школярами;

6) експериментально перевірити ефективність розробленої моделі системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

Предмет дослідження – теорія та практика методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами.

Концепція дослідження. Теоретико-методологічною основою модернізації методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами виступає система ідей, смисловим стрижнем якої є парадигма актуалізації мистецького навчання з наданням переваги творчому поліхудожньоцентричному підході до вивчення творів мистецтва. Розроблений і обґрунтований у дисертації поліхудожньоцентричний підхід до методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами є результатом концептуалізації основних функцій музичної просвіти – світоглядно-пізнавальної, аксіологічної, праксеологічної, креативної та естетичної. Сутність означеного підходу полягає в можливості створення культурно-мистецького середовища через інтеграцію різних видів мистецтва в музично-просвітницькій діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва в школі. Поліхудожньоцентричний підхід передбачає синергію методологічних підходів (системного, аксіологічного, особистісно-праксеологічного, творчо-комунікативного, креативного), принципів, методів і умов методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами.

В основу дослідження покладено такі положення поліхудожньоцентричного підходу: процес фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами має бути сконцентрований на естетично-розвивальній функції мистецтва; синтез різних видів мистецтв у організації просвітницької роботи зі школярами сприяє формуванню естетичних потреб суб'єктів педагогічного процесу; полімистецький зміст просвітницьких заходів спрямований на формування цілісного духовного світогляду та культурного потенціалу особистості; поєднання особистісного та професійно-педагогічного в музично-мистецькому навчанні визначається інтегративними та варіативними зв'язками практичної діяльності вчителя музичного мистецтва, що чинить істотний вплив на розвиток фахових умінь щодо постановки педагогічних завдань, аналізу виховних ситуацій, діагностики й моніторингу музично-творчих здібностей учнів. На основі єдності музично-мистецького, творчого, науково-педагогічного впливу в процесі фахової методичної підготовки в майбутніх учителів музичного мистецтва формується досвід художнього осягнення дійсності, що, як наслідок, сприяє формуванню аналогічного досвіду у своїх вихованців, розвитку почуття гармонії, краси, а також позитивно позначається на творчому розвитку особистості. Єдність навчального, розвивально-виховного та ціннісного призначення просвітницької діяльності забезпечується спрямованістю освітнього

процесу на реалізацію освітньої мети, яка полягає в гармонійному розвитку особистості.

Модель системи методичної підготовки охоплює принципи формування методичної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами, а саме: наочності в поданні музичного матеріалу; варіабельності змісту та форм музично-просвітницької роботи; культуровідповідності як ідентичності змісту музично-просвітницької діяльності й культурного простору; музикознавчої спрямованості в просвітницькій роботі зі школярами; гуманізації мистецької освіти; єдності етичного й естетичного в музично-просвітницькій роботі; активності суб'єктів музично-просвітницької роботи; індивідуального підходу в музичному вихованні; інтерактивної зорієнтованості майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами; опори вчителя музичного мистецтва на творче спілкування з учнівським колективом; емоційності музично-просвітницької роботи зі школярами; арт-і естетотерапевтичності музично-просвітницької роботи зі школярами.

Реалізація методичної підготовки та творчого здійснення просвітницької діяльності майбутнім учителем музичного мистецтва зі школярами представлено трьома блоками: початково-інформаційним, пізнавально-пошуковим та діяльнісно-виконавським. Педагогічними умовами методичної підготовки до музично-просвітницької роботи є створення культуроосвітнього середовища в музично-просвітницькій взаємодії з учнями; забезпечення тьюторського супроводу; активізація комунікативно-рефлексивного функціонування роботи учнів у проведенні музично-просвітницьких заходів; актуалізації творчої мотивації; досягнення діалогових засад взаємодії; інтеграції різновидів діяльності студентів; стимуляція інноваційного навчання інтерактивними засобами.

Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення професіогенезу особистості вчителя музичного мистецтва, що виявляються в галузі мистецької освіти, зокрема в упровадженні просвітницької роботи; положення педагогічної психології з проблем організації просвітницької роботи в школі, теоретичні аспекти специфіки просвітницької роботи зі школярами (функції, принципи, умови, методи) та методичної підготовки майбутнього вчителя до її реалізації. На філософському рівні робота ґрунтується на основних положеннях філософії освіти, соціології, психології, педагогіки щодо наукової організації освітнього процесу в закладах вищої освіти з метою підвищення фахової підготовки майбутніх фахівців, а також на положеннях про діалектичний взаємозв'язок і взаємозумовленість свідомості й діяльності суб'єкта та необхідність їхнього вивчення в конкретних культурно-історичних умовах; єдність теорії та практики; гуманізацію й гуманітаризацію освіти. Означена методологічна платформа базується на застосуванні загальнонаукових підходів (системного, аксіологічного, особистісно-праксеологічного, творчо-комунікативного, креативного) та авторського поліхудожньоцентричного.

Відповідно до системного підходу методологічного аналізу проблеми розвитку музичного просвітництва як цілісної системи проаналізовано структурно-змістові аспекти фахової підготовки до просвітницької роботи в логічному, психологічному та професійно-змістовному аспектах. Аксіологічний підхід до аналізу методичної підготовки вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи дозволив урахувати науково-педагогічні аспекти цілеспрямованого формування ціннісного ставлення до музичного мистецтва й духовного розвитку особистості школяра. Особистісно-праксеологічний підхід дозволив сфокусуватися на закономірностях розвитку світоглядних диспозицій і формування ціннісних орієнтацій, смислів та умов самореалізації в мистецькому житті майбутнього вчителя музичного мистецтва. Творчо-комунікативний підхід передбачав аналіз суб'єкт-суб'єктної комунікації та досягнення взаєморозуміння з творчим колективом у якості педагогічної умови методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. Креативний підхід дозволив визначити творчу діяльність основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, передбачає аналіз креативності, естетичних здібностей і здатностей створювати творчу атмосферу в учнівському колективі. Авторський поліхудожньоцентричний підхід виступив у дослідженні теоретико-методологічною базою для створення моделі системи методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва згідно з вимогами нової української школи та викликами сучасності.

Теоретичною основою дисертації є:

- теоретико-методологічні засади музичної освіти (Е. Абдуллін, А. Козир, О. Лобова, О. Олексюк, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Тушева, В. Шульгіна та ін.);

- концептуальні положення формування фахових якостей і становлення особистості майбутніх учителів музичного мистецтва (О. Єременко, В. Лабунець, О. Лобова, Г. Ніколаї, О. Олексюк, О. Реброва, Р. Савченко та ін.); дослідження з методології, теорії та методики музичного навчання (Ю. Алієв, О. Апраксина, Л. Арчажникова, Б. Асаф'єв, А. Болгарський, Л. Василенко, Н. Гуральник, О. Єременко, К. Завалко, Л. Коваль, А. Козир, Л. Куненко, Л. Мазель, Л. Масол, В. Медушевський, О. Михайличенко, Н. Мозгальова, В. Москаленко, О. Ніколаєва, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, В. Петрушин, Г. Побережна, В. Ражніков, О. Реброва, Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, О. Рудницька, А. Сбруєва, Т. Турчин, О. Устименко-Косоріч, В. Федоришин, Г. Ципін, Ю. Цагареллі, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.);

- теоретико-методологічні основи просвітницької роботи (О. Апраксина, Л. Безбородова, В. Бочелюк, Л. Горюнова, Л. Дмитрієва, Н. Дьяченко, Т. Євсєєва, С. Пащенко, І. Петрова, І. Полякова, Е. Скуратова, Т. Надолинська, О. Руденко, Л. Сбітнева, Н. Черноіваненко, В. Щацька та ін.);

- принципи оптимізації мистецького навчання як засобу творення особистості (Б. Асаф'єв, В. Бутенко, Л. Виготський, І. Зязюн, Є. Назайкінський, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, Б. Яворський та ін.);

- наукові теорії формування особистості в умовах художньо-творчої діяльності (М. Каган, О. Леонтьєв, Е. Маркарян, О. Отич, В. Орлов, Я. Пономарьов, Б. Теплов та ін.);

- психолого-педагогічні дослідження творчих здібностей (В. Дружинін, В. Моляко, В. Небиліцин, Б. Теплов та ін.);

- дослідження з креативності (Дж. Гілфорд, Е. Торренс), абнотивності (Ю. Адушева, Т. Доцевич, М. Кашапов) та естетичних здібностей (О. Торшилова).

Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**: *загальнонаукові методи*: аналітико-синтезований (вивчення філософських, психолого-педагогічних, мистецтвознавчих та методичних досліджень, нормативних документів, а також реального досвіду методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами в умовах створення нової української школи та встановлення рівня теоретичного та практичного розв'язання проблеми); аналіз, синтез, узагальнення, порівняння (виявлення процесу передумов наступності й послідовності на різних етапах становлення основ просвітницької роботи зі школярами в Україні); узагальнення (визначення науково-поняттєвого апарату дослідження, формулювання його концептуальних положень і висновків); *конкретнонаукові*: системно-структурний (виявлення компонентної структури методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької діяльності в умовах нової української школи); моделювання (дослідження процесів шляхом конструювання моделі системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами, що відображає взаємні зв'язки між елементами означеного феномена); *емпіричні*: опитування, спостереження, синтез, порівняння (виявлення рівнів оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва методичною підготовкою до просвітницької діяльності зі школярами в умовах створення нової української школи); оцінювання (системне дослідження характеристик елементів методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва); педагогічний експеримент (аналіз реального стану, відстеження динаміки, перевірки ефективності моделі системи методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами); математичної статистики (доведення ефективності результатів педагогічного експерименту).

Методичними орієнтирами підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва визначено комплекс розроблених технологічних прийомів, а саме: праксеологічного навчання, що базується на актуалізації життєвого досвіду й особистісних орієнтацій учнів; світоглядного бачення національних цінностей музичних творів; вироблення творчо-сугестивного впливу на аудиторію слухачів; активного використання новітніх медіа засобів у процесі методичної підготовки студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів;

оптимізації моніторингової організації методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі просвітницької роботи зі школярами.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що: *уперше* комплексно розкрито сутнісний зміст поняття «просвітницька робота зі школярами» як важливого складника методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що передбачає творчий підхід до створення, поширення, а також споживання цінностей світової та національної музичної культури; визначено функції музичного просвітництва в школі, а саме: світоглядно-пізнавальну, спрямовану на формування гуманістичного світогляду особистості; аксіологічну, що зорієнтована на становлення ціннісних засад творчого розв'язання смисложиттєвих проблем, трансляцію соціально значущих мистецьких цінностей до внутрішнього світу школярів; праксеологічну, що забезпечує оволодіння основними історичними формами й методами мистецької діяльності людства; креативну, яка сприяє пошукові нових, нестандартних рішень, що забезпечують вихід за межі наявного досвіду, творчу самореалізацію в музично-педагогічній взаємодії; естетичну, спрямовану на формування естетичних духовних здібностей дітей та молоді в процесі мистецького навчання. Схарактеризовано сучасний стан розвитку проблеми методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької діяльності зі школярами (нормативно-правове забезпечення, цілі та принципи, зміст і засоби, наукові підходи до організації та впровадження). Розроблено поліхудожньоцентричний підхід до реалізації методичної підготовки до просвітницької роботи майбутніх учителів музичного мистецтва зі школярами, який урахує їх творчу самореалізацію та містить визначені відповідно до соціального запиту мету й завдання, джерела та чинники конструювання змісту та педагогічні умови фахової підготовки вчителя музичного мистецтва. Систематизовано принципи формування методичної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами, а саме: наочності в поданні музичного матеріалу; варіабельності змісту та форм музично-просвітницької роботи; культуровідповідності як ідентичності змісту музично-просвітницької діяльності культурного простору; музикознавчої спрямованості в просвітницькій роботі зі школярами; гуманізації мистецької освіти; єдності етичного й естетичного в музично-просвітницькій роботі; активності суб'єктів музично-просвітницької роботи; індивідуального підходу в музичному вихованні; інтерактивної зорієнтованості майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами; опори вчителя музичного мистецтва на творче спілкування з учнівським колективом; емоційності музично-просвітницької роботи зі школярами; арт- і естетотерапевтичності музично-просвітницької роботи зі школярами. Розроблено концептуальні засади моделі системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. Теоретично обґрунтовано та експериментально верифіковано мотиваційно-пізнавальний, рефлексивно-усвідомлений, когнітивно-направлений, комунікативно-емпатійний та творчо-

діяльнісний компоненти методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. Розроблено модель системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами, що охоплює принципи, функції, структурні компоненти, педагогічні умови, систему авторських засобів педагогічного моніторингу й методику, що містить організаційні форми (фронтальні, групові, індивідуальні та самостійні), методи (формування обізнаності в музично-просвітницькій роботі зі школярами, дискусійні, конструктивні та проєктивні, ігрові, тренінгові, ціннісно-аналітичні й аудіо-візуальні) та етапи реалізації (інформаційно-організаційний, операційно-інтегрований та творчо-репрезентаційний). Розкрито зміст, компонентну структуру та критеріально-рівневу організацію моніторингу методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що дозволяє оцінити динаміку формування готовності студентів до реалізації просвітницької роботи зі школярами. Впроваджено систему педагогічного моніторингу готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи в школі, яка передбачає застосування сучасного психолого-педагогічного інструментарію, спрямованого на визначення рівня критеріїв умотивованості на впровадження музично-просвітницької діяльності, обізнаності в просвітницькій роботі зі школярами, рефлексивності, емпатії, абнотивності, креативності, естетичних здібностей, комунікативних та організаційних схильностей як професійно значущих для реалізації творчої просвітницької роботи зі школярами. Обґрунтовано та впроваджено педагогічні умови методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами, а саме: створення культуроосвітнього середовища в музично-просвітницькій взаємодії з учнями; забезпечення тьюторського супроводу організації музично-просвітницької діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва з учнями; активізація комунікативно-рефлексивного функціонування роботи учнів у проведенні музично-просвітницьких заходів; досягнення діалогових засад у процесі творчої взаємодії у позанавчальній просвітницькій роботі; актуалізація творчої мотивації студентів до самостійного наукового пізнання, активної професійної позиції, здатності до постійного фахового розвитку; інтеграція різновидів діяльності студентів, спрямованих до досягнення мети; стимуляції інноваційного навчання інтерактивними засобами; спонукання майбутніх учителів музики до творчого самовираження в музично-просвітницькій діяльності.

Уточнено поняття «готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до реалізації музично-просвітницької роботи зі школярами», що розкривається в актуалізації мотиваційно-особистісних установок на музично-просвітницьку діяльність, психолого-педагогічних, музикознавчих, методичних, виконавських знаннях, уміннях і навичках, а також наявному досвіді музично-комунікативної роботи.

Подальшого розвитку набули теоретико-методологічні засади методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (системного,

аксіологічного, особистісно-праксеологічного, творчо-комунікативного, креативного) та принципи фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до здійснення просвітницької роботи зі школярами.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у розробці навчальних програм, методичних розробок і рекомендацій із питань методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до музично-просвітницької діяльності зі школярами в умовах створення нової української школи. Систематизовані й узагальнені положення, результати методичних експериментів мають цінність для подальших наукових розвідок із музичної педагогіки та педагогіки мистецтва, розробки курсів лекцій і практичних занять із курсів «Практикум з виконавської майстерності», «Методика викладання дисциплін кваліфікації», спецкурсів і спецсемініарів із проблем просвітницької підготовки майбутніх викладачів музичного мистецтва, у процесі вдосконалення змісту науково-педагогічної підготовки сучасних бакалаврів та магістрів спеціальностей 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), галузі знань: 01 Освіта; спеціальності: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), галузі знань: 02 Культура і мистецтво; спеціальності 025 Музичне мистецтво та галузі знань: 0202 Мистецтво; спеціальності 8.020204 Музичне мистецтво.

Матеріали дисертації використано в освітніх курсах та методичних рекомендаціях із підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами для бакалаврів і магістрів факультетів мистецтв педагогічних університетів; у спецкурсах: «Практикум музично-просвітницької діяльності учителя музичного мистецтва», «Основи художньо-інформаційного методичного забезпечення музично-просвітницької роботи учителів музичного мистецтва», методичних рекомендаціях «Методика концертно-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва», навчальному посібнику «Сучасна музика на твори Г. С. Сковороди», «Українська пісенна мозаїка», зорієнтовані на мотиваційне спрямування студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів до музично-просвітницької роботи зі школярами в умовах створення нової української школи, а також у монографії «Методична підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи з учнями: теорія і практика» (2018 р.).

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 03 від 27.03.2019 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 603 від 12.03.2018 р.), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет (довідка № 68-18-990 від 11.12.2018 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-367 від 09.06.2020 р.), Каховська школа мистецтв Відділу культури Каховської міської ради Херсонської області (№ 53 від 22.02.2020).

Вірогідність та об'єктивність результатів і висновків дослідження забезпечується теоретико-методологічним обґрунтуванням його вихідних положень; музикознавчим і психолого-педагогічним аспектами; використанням

комплексу взаємопов'язаних методів, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження; пролонгованою дослідно-експериментальною роботою (2008–2019 рр.); результатами кількісної та якісної експериментальної перевірки розроблених методичних рекомендацій; позитивними наслідками впровадження в освітній процес факультетів мистецтв педагогічних закладів вищої освіти.

Апробація результатів дослідження. Матеріали роботи та результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені А. Т. Авдієвського Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, на науково-практичних і науково-методичних конференціях і семінарах, а саме:

Міжнародних конференціях: «Hudobna vuchova vsesra a dnes» (Нітра, 2004), «Музично-просвітницька діяльність педагога в системі вищої музичної освіти (Харків, 2014), «Художньо-педагогічні читання» (Харків, 2015), «ЕРТА» України (Каховка, 2017), Читання пам'яті академіка Анатолія Авдієвського (Київ, 2017–2020), «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2017), «Музичні читання» – музично-просвітницька діяльність педагога» (Харків – Київ, 2017), «Час мистецької освіти: Проблеми творчості у сучасній мистецькій освіті» (Харків, 2018), «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2019), «Читання пам'яті професора О. П. Рудницької» (Київ, 2019), «Dynamics of the Development of World Science» (Ванкувер, 2020); «Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії, перспективи» (Суми, 2020), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін» (Суми, 2020); *Міжнародних Інтернет-конференціях:* «Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій» (Слов'янськ, 2017), «Современные проблемы обеспечения качества жизни в глобализованном мире» (Ополе, 2018), «Теорія і практика образотворчого мистецтва: сучасні виклики і проблеми вирішення» (Харків, 2020);

Всеукраїнських конференціях та семінарах: «Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін» (Херсон, 2016); «Актуальні проблеми музичної освіти: історія, сьогодення і майбутнє» (Херсон, 2017); «Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії та перспективи» (Суми, 2018).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 64 публікаціях, з них: 1 одноосібна монографія, 8 зарубіжних статей, 23 статті у фахових виданнях України, 4 навчально-методичних посібники, 5 методичних рекомендацій, 23 праці апробаційного характеру.

Особистий внесок здобувача в статтях, написаних у співавторстві: визначено сутність музично-просвітницького складника хореографічної освіти [2], визначено прагнення до саморозвитку майбутнього вчителя музики як рушійну силу в удосконаленні його просвітницької діяльності в школі [5], висвітлено просвітницьку функцію уроків музики в середніх класах [56], запропоновано систему просвітницьких бесід та вправ у шкільному курсі світової художньої культури [60] та спецкурсі для вчителів музики [62].

Кандидатську дисертацію на тему «Формирование художественных потребностей будущих учителей начальных классов» було захищено у 1989 році за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки, матеріали якої в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (390 найменувань, з них 11 – іноземною мовою), додатків. Основний обсяг дисертації – 491 сторінка, з них 375 сторінок – основного тексту. Робота містить 6 таблиць, 19 рисунків, 6 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження проблеми, з'ясовано ступінь її наукового розроблення, зв'язок із науковими планами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет; аргументовано концепцію, методологічну й теоретичну основи, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; наведено відомості щодо апробації, публікацій та впровадження результатів наукового пошуку; визначено структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «**Теоретико-методологічні основи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами**» – уточнено сутнісні характеристики базових категорій дослідження, розкрито зміст поняття «готовність студентів до реалізації музично-просвітницької роботи зі школярами»; описано специфіку, наведено авторське визначення та здійснено методологічний аналіз методики підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами.

Теоретико-методологічний аналіз вивчення проблеми методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва дозволив визначити провідну значущість музично-просвітницької діяльності в трансляції культурної спадщини в процесі художньо-естетичного виховання й мистецького навчання дітей і юнацтва. З'ясовано, що основи музичного просвітництва в Україні базуються на взаємозв'язку всебічності знань і широті світогляду, що поєднує в собі чітке уявлення, сприйняття й розуміння взаємодії законів усесвіту, що має бути універсальним засобом морального вдосконалення суспільства, одним зі шляхів досягнення гармонії життя (Г. Сковорода, О. Духнович, П. Юркевич, М. Драгоманов та ін.). На основі систематизації наукових праць із проблеми дослідження й узагальнення поглядів вітчизняних учених з'ясовано, що в просвітницькій діяльності в Україні простежується спадкоємність методичних установок музикантів-просвітителів (В. Верховинець, П. Демуцький, П. Козицький, М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий та ін.). Музично-педагогічна система, розроблена музикантами-просвітителями, стала базовою для становлення й розвитку масового музично-естетичного просвітництва в Україні.

Результатом застосування загальнонаукових методів аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, що застосовувалися для з'ясування стану розроблення проблеми в наукових розвідках, стало виокремлення таких основних завдань музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва зі школярами, як сприяння виявленню учнями любові до музичного мистецтва, формування потреби в спілкуванні з мистецтвом школярів, сприяння інтелектуальному та морально-духовному розвитку їх особистості. Музично-просвітницька діяльність виступає специфічним засобом реалізації творчих можливостей майбутнього вчителя музичного мистецтва та невід'ємним фактором його загально-культурного становлення, що реалізується в активній практичній роботі зі школярами. Формування музично-просвітницького інтересу майбутніх учителів музичного мистецтва є необхідною передумовою виконання музично-просвітницької діяльності, що, насамперед, необхідна сучасному суспільству.

Зазначено, що сутністю музичного просвітництва є поширення знань про музику й ознайомлення учнів із музичним мистецтвом (Б. Астаф'єв, Л. Безбородова, Т. Євсєєва, І. Кобозєва, Л. Кожевнікова та ін.). Доведено, що популяризація найкращих зразків світової музичної культури, пропаганда вітчизняної музики минулого й сьогодення, ознайомлення із сучасним музичним мистецтвом належать до змістового складника процесу залучення учнів до означеного виду діяльності в контексті музичного просвітництва.

Аналіз наукових джерел та їх систематизація дозволили визначити діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва як багаторівневий поліфункціональний процес загалом, беручи до уваги той факт, що методичний процес підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до здійснення музично-просвітницької роботи є окремою складовою фахового мистецького навчання.

Окреслено функції просвітництва в музичній освіті загалом та як складової методичної підготовки вчителя музичного мистецтва, а саме: світоглядну, аксіологічну, праксеологічну, креативну та естетичну.

Визначено, що світоглядна функція є стрижнем мистецької освіти та об'єднує в індивідуальній свідомості майбутнього вчителя музичного мистецтва обізнаність про світ та себе в ньому, а також систему світоглядних поглядів, уявлень, переконань і ставлень, у яких чималу роль відіграє система естетичних переконань і ставлень, художній смак, творче ставлення до дійсності, спрямована на формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів музичного мистецтва. Світоглядна функція пов'язана з пізнавальною, що сприяє стимулюванню творчого мислення студентів, розширенню їх художньо-асоціативного досвіду, розширенню індивідуального репертуару стратегій самовдосконалення, оволодінню знаннями з теорії музичного мистецтва, культурною світовою спадщиною, трансляції культурно-духовних цінностей, формуванню в учнів пізнавального інтересу до навчального матеріалу й позакласної роботи.

Визначено спрямованість аксіологічної функції на становлення ціннісних засад творчого розв'язання студентами смисложиттєвих проблем, вироблення

критеріїв оцінки соціокультурних явищ, що спрямовуються на проектування музично-просвітницької діяльності з трансляції соціально значущих мистецьких цінностей до внутрішнього світу школярів. Аксіологічна функція музично-просвітницької роботи в школі передбачає аналіз результатів мистецької освіти, сприяє продуктивному розв'язанню учнями смисложиттєвих проблем та основних завдань мистецького навчання.

Доведено, що праксеологічна функція забезпечує оволодіння основними історичними формами й методами мистецької діяльності людства, орієнтацію в її основних параметрах, технологіях проектування музично-просвітницької та культурно-масової роботи, що спрямовано на формування досвіду педагогічної практики мистецької роботи в закладах освіти.

Визначено, що креативна функція проявляється в розвиткові творчо-пошукової спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, сприяє пошукові нових, нестандартних рішень, що забезпечують вихід за межі наявного досвіду, творчу самореалізацію в музично-педагогічній взаємодії.

Виявлено спрямованість естетичної функції музично-просвітницької діяльності зі школярами на формування естетичних і духовних здібностей дітей у процесі мистецького навчання, що дозволяє привернути їх увагу до краси навколишньої дійсності, сформувати в них естетичне ставлення до світу й естетичні ідеали.

Застосування загальнонаукових методів дозволило визначити підходи до методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Показано, що системний підхід (І. Зязюн, М. Каган, А. Козир, В. Орлов та ін.) у процесі здійснення методологічного аналізу проблеми розвитку музичного просвітництва вимагає осмислення не лише сутності, але й структурно-змістових аспектів підготовки до музично-просвітницької діяльності в логічному, психологічному та професійно-змістовому аспектах як цілісної динамічної системи.

Окреслено спрямованість аксіологічного підходу (О. Асмолов, Л. Блінов, А. Деркач, О. Єременко, А. Козир, Д. Леонтьєв, О. Олексюк, В. Федоришин та ін.) на формування гуманістичного світогляду школярів як узагальненої системи поглядів, переконань, смислів і способів поведінки, що центрується навколо особистості, ціннісного ставлення до музичного мистецтва та як наслідок – духовний розвиток особистості учня.

Охарактеризовано особистісно-праксеологічний підхід (М. Акімова, І. Бех, О. Єременко, І. Зязюн, В. Козлова, О. Олексюк, Г. Падалка, Є. Проворова, О. Рудницька та ін.), який передбачає розвиток світоглядних диспозицій індивіда, формування власних ціннісних орієнтацій, оскільки дозволяє максимально задіяти в педагогічному процесі структуру життєвих смислів особистості, створює умови для самоорганізації власного внутрішнього світу, сприяє ствердженню особистості в мистецькому житті.

Визначено творчо-комунікативний підхід (В. Андреев, Б. Ананьєв, О. Бодальов, А. Деркач, В. Зазикін, Є. Климов, А. Козир, Н. Кузьміна,

А. Маркова, П. Сенж, Н. Сінягіна, В. Федоришин та ін.) до музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, який виявляється як процес і спланований позитивний результат суб'єкт-суб'єктної комунікації та досягнення взаєморозуміння з творчим колективом.

Виявлений креативний підхід (О. Андрейко, С. Волков, К. Завалко, Є. Ільїн, Н. Кічук, Я. Пономарьов, С. Сисоєва) до музично-просвітницької роботи майбутніх учителів музичного мистецтва дозволяє визначити творчу діяльність основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості, формування естетичних здібностей та здатностей створювати творчу атмосферу в учнівському колективі.

Таким чином, музично-просвітницька робота визначена як важливий складник фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва зі школярами, що передбачає творчий підхід до створення, поширення та споживання цінностей світової та національної музичної культури.

У роботі зазначено, що творчо-орієнтований характер музичного просвітництва, який актуалізує свободу особистісних і професійних проявів майбутніх учителів музичного мистецтва, актуалізує проблему їх готовності до успішного її здійснення. Аргументовано, що саме фахова методична підготовленість майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації та реалізації просвітницької діяльності з учнями є визначальною складовою успішного проведення музично-просвітницьких заходів, дозволяє самостійно розв'язувати низку важливих технічних і виконавсько-творчих завдань, виробити об'єктивно-адекватну самооцінку результатів музично-просвітницької діяльності, корегувати практичну роботу з учнями. Доведено, що методична готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до виконання музично-просвітницької діяльності включає організацію творчої роботи учнів, спрямовану на їх саморозвиток і самореалізацію.

У результаті теоретичного узагальнення проблеми методичної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до музично-просвітницької діяльності встановлено, що означений термін доцільно трактувати як інтегральну фахову якість особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, що містить комплекси мотиваційно-особистісних установок на музично-просвітницьку діяльність, наявність психолого-педагогічних, музикознавчих, методичних, виконавських знань, умінь і навичок, а також наявний досвід музично-комунікативної роботи. На відміну від методичної готовності, що виступає станом сформованої спрямованості майбутніх учителів музичного мистецтва на реалізацію просвітницької роботи у практичній діяльності, вираженим у показниках окремих психолого-педагогічних якостей та здатностей, термін «методична підготовленість» є її передумовою і розглядається як результат методичної підготовки, що виявляється у методичній фаховій поінформованості та інструментальній озброєності у теорії та практиці просвітницької роботи у школі.

Доведено, що готовність до здійснення музично-просвітницької діяльності зі школярами забезпечується низкою психологічних якостей і здатностей, зокрема: комунікативними та організаційними здатностями,

естетичними здібностями, креативністю та абнотивністю. Визначено компоненти методичної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до здійснення музично-просвітницької роботи зі школярами, а саме: теоретико-методична готовність студентів факультетів мистецтв до виконання музично-просвітницької діяльності з учнями; професійна придатність до організації та здійснення творчої взаємодії зі школярами; практична готовність до продуктивного виконання музично-просвітницької роботи з учнями.

З'ясовано, що активна творча музично-просвітницька діяльність сприяє формуванню в усіх її учасників самостійності – здатності здійснювати дії без сторонньої допомоги, що проявляється на рівні творчо-самостійної роботи майбутнього вчителя музичного мистецтва й розвитку самостійності в учнів. Аргументовано, що творча сутність музичного просвітництва об'єднує всі види мистецтва, і такий синтез активізує розвиток емоційності, образного мислення, уяви, творчості як в учасників музично-просвітницьких проєктів, так і в слухачів. Показано, що широке використання міжпредметних зв'язків у організації музично-просвітницьких заходів зі школярами сприяє комплексному, глибокому розумінню змісту музичних творів, усвідомленню розмаїття й широти використовуваного в цих важливих заходах репертуару.

Отже, визначення теоретико-методологічних основ музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва з учнями дозволило встановити, що саме підготовка майбутніх фахівців до організації мистецьких заходів зі школярами сприяє вирішенню майбутнім учителем складних педагогічних завдань, які відображають проблемність реального навчально-виконавського процесу та створює умови для прояву в учасників освітнього процесу творчого начала.

У другому розділі – **«Концептуальні основи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої музично-просвітницької роботи зі школярами»** – обґрунтовано розроблений поліхудожньоцентричний підхід як найбільш доцільний для здійснення методичної підготовки студентів музичних спеціальностей до просвітницької діяльності в школі, систематизовано принципи й методичні орієнтири підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами, здійснено процесуально-функціональний аналіз методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи з учнями.

На основі теоретико-методологічного аналізу підходів до методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи в школі було визначено найбільш дієвим поліхудожньоцентричний. Аргументовано, що оскільки музично-естетичне виховання учнів у процесі вивчення мистецтва передбачає використання взаємозв'язку різновидів художньої творчості, взаємопроникнення міжпредметних зв'язків мистецьких предметів, музична освіта й виховання загалом і музично-просвітницька робота з учнями – особливо, мають ґрунтуватися на поліхудожньоцентричному підході.

З'ясовано, що багатоаспектна діяльність учителя музичного мистецтва, яка обумовлена розвитком його професійно-педагогічних та особистісних

якостей, пов'язана багатомірними стосунками, характером взаємодії з учнями. Означені зв'язки та їх ієрархія утворюють інтегральні характеристики діяльності вчителя, детермінують його професійний розвиток.

Наголошено, що єдність особистісного та професійно-педагогічного в мистецькому навчанні визначається інтегративними та варіативними зв'язками, які існують у практичній діяльності вчителя музичного мистецтва. Доведено, що таке поєднання суттєво впливає на формування професійних умінь студентів ставити педагогічні завдання, аналізувати виховні ситуації, діагностувати музично-творчі здібності учнів. Поліхудожньоцентричний підхід охарактеризовано як такий, що визначається методичною спрямованістю майбутнього вчителя музичного мистецтва на продуктивну практичну творчу діяльність зі школярами, створення творчої атмосфери в учнівському колективі, розвиток творчих та естетичних здібностей вихованців. Показано, що поліхудожньоцентричний підхід охоплює систему фахових знань, умінь, навичок, здібностей та професійно важливі якості особистості, що спрямовані на урахування поліфункціональної специфіки майбутньої професійної діяльності, формування позитивного ставлення майбутнього фахівця до професії, усвідомлення себе як фахівця-професіонала, творчий саморозвиток і самореалізацію.

У дослідженні визначено спрямованість поліхудожньоцентричного підходу на постійний саморозвиток та фахове самовдосконалення майбутніх учителів музичного мистецтва, збагачення їх мистецької обізнаності; проектування, аналітичну роботу й алгоритмізовані професійні дії в контексті здійснення музично-просвітницької діяльності в школі; цілеспрямованість сумісної художньо-естетичної діяльності в процесі організації просвітницьких заходів; виявлення причинно-наслідкових зв'язків між етапами педагогічних дій у межах музично-просвітницької роботи в школі; можливість стимулювання студентів до практичної діяльності для здійснення пошуку нових рішень, що відповідають неповторності кожного музично-просвітницького заходу; реалізацію синтезу різних видів мистецтв (музики, образотворчого мистецтва, театру, кіномистецтва, хореографії, літератури тощо) в межах просвітницького заходу, центрованого на творчій самореалізації його учасників та організаторів.

Доведено, що поліхудожньоцентричний підхід сприяє: позитивному емоційно-ціннісному ставленню до мистецтва; формуванню художньо-мистецької обізнаності, компетентності в музикознавчій і мистецтвознавчій сферах; актуалізації естетичних потреб, розвитку естетичних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва; сталій умотивованості на здійснення просвітницької роботи зі школярами, стаючи на заваді професійному вигоранню; оволодінню засобами, методами та прийомами реалізації індивідуального підходу до особистості школяра в процесі організації просвітницького заходу; розвитку креативності та творчій самореалізації

майбутнього вчителя музичного мистецтва; гармонійному всебічному розвитку особистості майбутнього педагога-просвітителя та його вихованців.

З'ясовано, що втілення поліхудожньоцентричного підходу в процес методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами дозволяє реалізувати арт- та естетотерапевтичні функції просвітницьких заходів, адже в процесі фахової підготовки студенти оволодівають засобами й методами позакласної роботи зі школярами психолого-терапевтичного спрямування та змісту.

Підкреслено, що відповідно до поліхудожньоцентричного підходу моделювання освітнього процесу полягає в спрямованості навчання на реалізацію освітньої мети, що обумовлює єдність навчального, розвивально-виховного та ціннісного призначення музично-просвітницької діяльності.

Застосування загальнонаукових методів систематизації та узагальнення дозволило виокремити принципи методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва відповідно до реалізації поліхудожньоцентричного підходу, які розглядаються як визначальні положення, що покладені в основу розробки змісту, структури, форм, методів та етапів організації підготовки студентів до реалізації музично-просвітницької діяльності в школі та ґрунтуються на психолого-педагогічних закономірностях регуляції освітнього процесу.

Відповідно до реалізації системного підходу до методичної підготовки до музично-просвітницької роботи виділено принципи наочності, варіабельності, культуровідповідності та музикознавчої спрямованості. Сутність принципу наочності вбачається в необхідності залучати різні органи чуття до процесу сприймання й аналізу навчальної інформації, що подається в процесі музично-просвітницької діяльності, та забезпеченні як когнітивного розвитку учня через міцне закріплення знань, так і його морально-особистісного розвитку. Принцип варіабельності змісту та форм музично-просвітницької роботи полягає в поєднанні базової та варіативної мистецької освіти, взаємозв'язку навчальної, позаурочної та позашкільної музично-професійної та дозвілєвої діяльності, гармонізації родинного й суспільного впливів. Принцип культуровідповідності передбачає відповідність і спадкоємність змісту музично-просвітницької діяльності культурному простору, що вимагає взаємодії культурологічного та музично-фахового напрямів підготовки та ґрунтується на досягненнях національної та світової культури й мистецтва. Принцип музикознавчої спрямованості в музично-просвітницькій роботі зі школярами ґрунтується на єдності народної, авторської, класичної та сучасної музики, на інтонаційному, жанрово-стильовому підході у вивченні музики в її зв'язках із життям, на слуханні й виконанні музичних творів як провідних видах музично-просвітницької діяльності.

Відповідно до реалізації аксіологічного підходу до методичної підготовки до музично-просвітницької роботи виділено принцип гуманізації мистецької освіти та єдності етичного й естетичного в музично-просвітницькій роботі. Принцип гуманізації мистецької освіти виступає, передусім, як людиноцентрованість освітнього процесу, втілення цінностей гуманізму в

музичному вихованні, забезпечення художнього розвитку вихованців на матеріалі мистецьких творів, у яких людське життя трактується як найвища цінність. Принцип єдності етичного й естетичного в музично-просвітницькій роботі майбутніх учителів музичного мистецтва зі школярами ґрунтується на єдності музичного виховання й художньо-естетичного розвитку особистості та забезпечує формування мистецької культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Відповідно до реалізації особистісно-праксеологічного підходу до методичної підготовки до музично-просвітницької роботи виділено принципи активності й індивідуального підходу в музичному вихованні. Принцип активності передбачає заохочення студентів до самодіяльності та творчої ініціативи в музично-просвітницькій діяльності в школі й вимагає діяльного ставлення студентів до об'єктів, які вивчаються ними як такі, що необхідні у власній майбутній просвітницькій діяльності, а також формування обізнаності студентів у методах активізації уваги, стимуляції творчої діяльності, активного розв'язання проблем учнями на уроці та позакласній мистецькій діяльності. Принцип індивідуального підходу в музичному вихованні полягає в індивідуалізації методичної підготовки студентів до просвітницької діяльності, художньо-творчій індивідуалізації цього процесу, що визначає необхідність цілеспрямованого збереження та поглиблення індивідуально-особистісних диспозицій, мотивів і здатностей у професійному становленні.

На основі творчо-комунікативного підходу до методичної підготовки до музично-просвітницької роботи виділено принципи інтерактивної зорієнтованості та опори вчителя музичного мистецтва на творче спілкування з учнівським колективом. Принцип інтерактивної зорієнтованості передбачає вдосконалення їх професійно-педагогічної підготовки, набуття ними важливих практичних знань у напрацюванні досвіду ефективної організації спільної навчально-виховної діяльності учнів, дозволяє їм успішно вирішувати поставлені мистецькі завдання, щоб вони сприймалися учнями як власна ініціатива, цілеспрямовано організовувати для учнів навчальні ситуації, які спонукають їх до інтеграції зусиль, до створення культурно-освітньої атмосфери в колективі, розв'язувати нестандартні навчальні й міжособистісні ситуації. Принцип опори вчителя музичного мистецтва на творче спілкування з учнівським колективом передбачає створення таких міжособистісних відносин, за яких учитель вбачає в учнях їх особистісну унікальність, забезпечує творче спілкування з учнівським колективом і спирається на організацію творчої діалогічної взаємодії між учителем та учнями.

Використання поліхудожньоцентричного підходу до методичної підготовки до музично-просвітницької роботи дозволило виділити принципи емоційності та арт- і естетотерапевтичності. Принцип емоційності музично-просвітницької роботи зі школярами спрямований на забезпечення потрібного емоційного стану учнів у процесі музично-просвітницької роботи з ними та ґрунтується на емоційній природі музичного мистецтва, що забезпечує духовну насиченість просвітницьких заходів, спрямованих на досягнення учнями катарсису в процесі сприйняття світових художніх шедеврів і власної

художньо-творчої діяльності. Принцип арт- і естетотерапевтичності музично-просвітницької роботи зі школярами передбачає усвідомлення музики як джерела психологічної релаксації та терапії як через активну творчу інструментально-виконавську діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва та учнівського колективу, так і через естетичне сприйняття творів музичного мистецтва в межах музично-просвітницьких заходів.

Констатовано, що методичними орієнтирами фахової підготовки до творчої музично-просвітницької роботи зі школярами є реалізація таких положень: урахування можливостей сучасних наукових методів досліджень і формування озброєності майбутніх учителів методиками на достатньому рівні, що забезпечує розв'язання практичних завдань фахової діяльності; забезпечення достатнього рівня підготовленості до самостійного використання в практичній діяльності різноманітних методик, прийомів і форм здійснення музично-просвітницької роботи зі школярами; забезпечення готовності студентів до самовдосконалення та творчої самореалізації у сфері музичного просвітництва; розвиток культури професійного мислення, уміння ясно й логічно висловлювати власні думки; сприяння розумінню основних завдань власної професії та музично-просвітницької діяльності зі школярами; розвиток обізнаності в можливостях сучасних методів застосування інноваційних технологій у музично-просвітницькій діяльності; формування здатності до самостійного опанування новими науково-методичними знаннями з організації музично-просвітницької діяльності зі школярами; розвиток здатності до критичного оцінювання набутого досвіду з позицій останніх досягнень науки й соціальної практики, а також власної практики музично-просвітницької діяльності зі школярами; розвиток творчих особистісно-психологічних та професійно-педагогічних якостей і здібностей; розвиток естетичних здібностей майбутнього вчителя як передумови успішного здійснення музично-просвітницької діяльності зі школярами.

Аналіз методичних основ підготовки студентів до музичного просвітництва відповідно до поліхудожньоцентричного підходу дозволив визначити оптимальну групу методів, що її забезпечують: методи формування обізнаності у формах, засобах, прийомах і методиці музично-просвітницької роботи зі школярами, дискусійні, конструктивні та проєктивні, ігрові, тренінгові, ціннісно-аналітичні та аудіо-візуальні методи підготовки майбутніх учителів до музично-просвітницької роботи зі школярами.

Доведено, що творче здійснення музично-просвітницької діяльності майбутнім учителем музичного мистецтва з учнями представлено трьома блоками: початково-інформаційним, пізнавально-пошуковим та діяльнісно-виконавським (рис. 1). Охарактеризовано початково-інформаційний блок просвітницької діяльності, який передбачає наявність інтелектуальної ініціативи особистості, її готовності до творчості. Джерелом нових ідей, координатором їх розвитку та креативного здійснення є ініціатива. Творча природа музичного просвітництва актуалізує значимість ініціативи, яка свідчить про прояв вольових якостей і вмотивованості на успіх у фаховій роботі майбутнього вчителя музичного мистецтва. Визначено пізнавально-пошуковий блок як етап знаходження

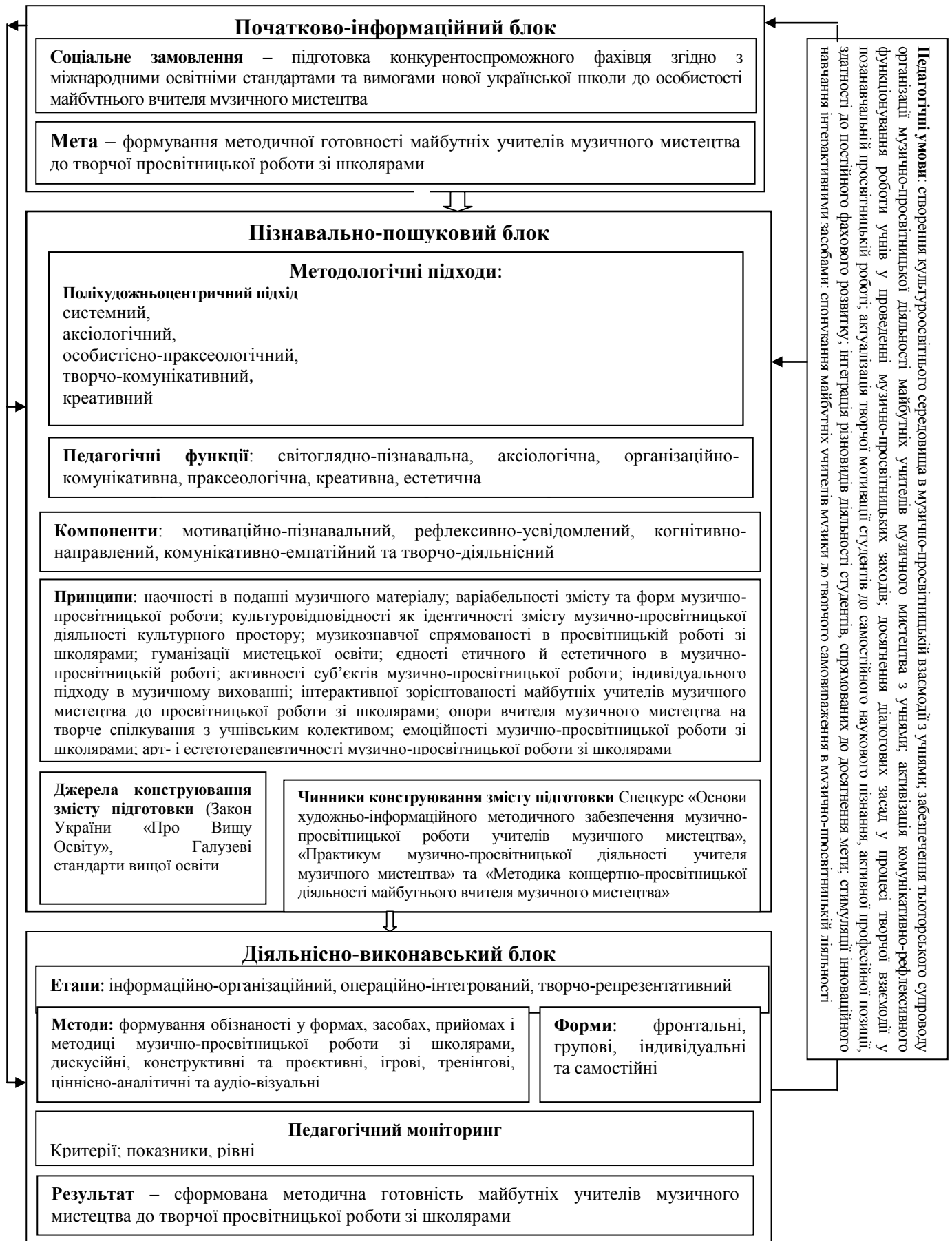

Рис. 1. Модель системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами.

доцільних прийомів і засобів у здійсненні музично-просвітницької діяльності, що проявляється в змісті пошукової роботи. На означеному етапі актуалізується процес пошуку й дидактичної переробки теоретичного матеріалу, вирішення художньо-виконавських завдань у процесі роботи над музичним матеріалом, вибудовування загальної драматургії виконавсько-концертної діяльності, робота над оформленням заходу. Показано діяльнісно-виконавський блок музичного просвітництва, який охоплює творчу реалізацію всіх задумів початково-інформаційного та пізнавально-пошукового блоків у синтезі контролю способів їх виконання з їх корекцією, а також критичною оцінкою отриманого результату.

Таким чином, керуючись логікою методологічної моделі дослідження, у розділі було охарактеризовано концептуальні основи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, подано авторський поліхудожньоцентричний підхід, його сутнісні зв'язки з іншими традиційними науково-методичними підходами до фахової підготовки вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. Визначено відповідні принципи організаційно-методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. Констатовано, що відповідно до поліхудожньоцентричного підходу реалізація методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва представлена трьома блоками – початково-інформаційним, пізнавально-пошуковим та діяльнісно-виконавським.

У третьому розділі – «Система методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої просвітницької роботи зі школярами» – обґрунтовано структуру та зміст моделі системи підготовки майбутніх учителів мистецтва до просвітницької роботи зі школярами, визначено педагогічні умови та критерії реалізації фахової підготовки студентів до музично-просвітницької діяльності в школі, визначено рівні сформованості досліджуваного феномена.

Використання методу структурно-логічного аналізу відповідно до застосованого поліхудожньоцентричного підходу дозволило визначити структуру методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до музично-просвітницької діяльності зі школярами, яка охопила: мотиваційно-пізнавальний, рефлексивно-усвідомлений, когнітивно-направлений, комунікативно-емпатійний та творчо-діяльнісний компоненти (рис. 1).

Показано, що мотиваційно-пізнавальний компонент методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої просвітницької роботи зі школярами відображає ступінь умотивованості студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів до музично-просвітницької діяльності зі школярами, прагнення до оволодіння формами, методами та прийомами просвітницької роботи зі школярами, пізнавальний інтерес до музичного просвітництва.

З'ясовано, що рефлексивно-усвідомлений компонент методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації та проведення музично-просвітницької роботи з учнями забезпечується їх

здатністю до усвідомлення результатів педагогічної взаємодії з учнями з метою подальшого вдосконалення якості музично-просвітницької діяльності через рефлексію труднощів та помилок з їх подальшим коригуванням.

Охарактеризовано спрямованість когнітивно-направленого компоненту методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на оволодіння здатністю застосовувати фахові знання, уміння й навички в музично-просвітницькій діяльності зі школярами. Важливими складовими означеного компонента є творча активність та ініціативність, умотивованість на саморозвиток, обізнаність та інструментальна озброєність, закріплені в досвіді музично-просвітницької роботи зі школярами.

Виявлено, що комунікативно-емпатійний компонент методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації та проведення музично-просвітницької роботи з учнями відображає їх здатність до співпереживання та емпатії у взаємодії зі школярами та підготовці музично-просвітницького заходу та створення культурного середовища в процесі творчої взаємодії зі школярами через ефективне педагогічне спілкування з учнями, вміння організовувати сумісну творчу діяльність, налаштовувати на активну участь школярів в організації, проведенні та обговоренні музично-просвітницьких заходів.

Визначено, що творчо-діяльнісний компонент методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації та проведення музично-просвітницької роботи з учнями передбачає їх готовність до естетичного сприйняття творів мистецтва та яскравої передачі художньо-музичних образів, здатність адекватно сприймати й розуміти потреби творчо обдарованого учня, надавати йому необхідну психолого-педагогічну підтримку в процесі актуалізації та реалізації його творчого потенціалу в спеціально організованій музично-просвітницькій діяльності. Означений компонент передбачає здатність до сумісної творчої діяльності з учнями та створення творчої психологічної атмосфери в учнівському колективі.

Розроблено *критерії методичної* готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. Критерієм мотиваційно-пізнавального компоненту визначено міру вмотивованості на музично-просвітницьку роботу, що проявляється в показниках: прояв пізнавального інтересу студентів до музично-просвітницької роботи у школі та спрямованість на оволодіння поглиблення знань і вмінь, які забезпечують успішність музично-просвітницької роботи зі школярами.

Змістово-процесуальний аналіз критеріїв методичної готовності показав, що критерієм рефлексивно-усвідомленого компоненту майбутніх учителів музичного мистецтва визначено ступінь розвитку й характер рефлексивності з показниками: оволодіння навичками саморегуляції власних станів у процесі підготовки студентів до музично-просвітницької роботи; готовність фахівця до емоційно-почуттєвого осмислення творів музичного мистецтва; формування рефлексивності як якості, що забезпечує саморегуляцію та усвідомлення процесу і результату просвітницької роботи зі школярами. Критерієм когнітивно-направленого

компоненту визначено міру обізнаності та інструментальної озброєності в методах і формах музичної просвіти, що реалізується через такі показники, як обізнаність про умови, методи, форми, засоби та прийоми музично-просвітницької роботи зі школярами; оволодіння засобами та методами просвітницької роботи учителя музичного мистецтва у школі. Критерієм комунікативно-емпатійного компоненту є ступінь розвитку й характер емпатії, рівень розвитку комунікативних та організаторських здатностей з показниками: прояв емпатії та комунікативних здатностей у творчій взаємодії з учнями; сформованість організаторських здібностей як сукупності здатності до самостійної організації діяльності учнівського колективу; уміння планувати, моделювати, прогнозувати результати сумісної зі школярами творчої музично-просвітницької роботи. Критерієм творчодіяльнісного компоненту методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва визначено міру розвитку абнотивності, креативності та естетичних здібностей, що виявляється в таких показниках, як уміння створювати творчу атмосферу сумісної діяльності зі школярами; уміння адекватно оцінювати та розуміти креативного учня, надавати йому необхідну психолого-педагогічну підтримку в процесі актуалізації та реалізації його творчого потенціалу; уміння швидко та адекватно створювати нові, оригінальні творчі продукти, пов'язані з організацією музично-просвітницьких заходів; прояв естетичних здібностей як здатності до чуття форми, синестезії та емоційності в оцінці творів мистецтва.

Відповідно до визначених показників і критеріїв охарактеризовано та емпірично верифіковано три *рівні* сформованості готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої музично-просвітницької діяльності. У результаті діагностики студентів (n=210) за критеріями виділених компонентів методичної підготовки до музично-просвітницької роботи зі школярами з подальшою математичною та статистичною обробкою отриманих даних через застосування кластерного аналізу було отримано три кластерні профілі, що відповідають концептуалізованим рівням підготовки.

Емпірично доведено, що високий рівень методичної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої просвітницької діяльності представлено першим кластерним профілем, що властивий 22,9 % досліджуваних студентів. Означений профіль характеризується високим ступенем розуміння виховних можливостей музично-просвітницької діяльності, чітке усвідомлення мети проведення музично-просвітницьких заходів з учнями загальноосвітньої школи, а також розуміння особливостей музично-просвітницької діяльності вчителя музичного мистецтва. Цей рівень характеризує учнів із високою вмотивованістю на реалізацію музично-просвітницької діяльності зі школярами, високу міру пізнавального інтересу до музичного мистецтва й усвідомлення власної ролі в трансляції молодому поколінню духовних цінностей національної та світової культури.

Зазначено, що студентам із високим рівнем методичної готовності до творчої музично-просвітницької діяльності зі школярами характеризуються креативністю й естетичними здібностями, які забезпечують продуктивно-творчий рівень реалізації музично-просвітницьких заходів у школі. Високий

рівень емпатії, комунікативних та організаційних здатностей, властивий цьому рівню методичної підготовки студентів, обумовлює їх спроможність організувати творчий колектив і створювати творчу атмосферу в ньому, забезпечує продуктивну взаємодію учителя зі школярами. Майбутні вчителі цього профілю характеризуються високою абнотивністю, яка проявляється в широті сканування творчих здібностей учнів, умінні виявляти талановитих школярів, організувати творчу взаємодію з музично обдарованими дітьми.

Доведено, що середній рівень методичної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої музично-просвітницької діяльності представлено другим кластерним профілем, який властивий 42,3 % досліджуваних студентів. Профіль кваліфікується неповною сформованістю цілісної структури музично-педагогічної діяльності вчителя. Студенти характеризуються недостатньою пізнавальною мотивацією до здійснення в подальшому музично-просвітницької діяльності зі школярами, середнім рівнем розвитку комунікативних та організаційних здатностей, низькою абнотивністю, середнім рівнем рефлексивності, емпатії, естетичних здібностей, нижчою за середній рівень креативністю. Крім того, у даної групи студентів визначено недостатній рівень знань творів мистецтва, а також оволодіння музичною термінологією.

Встановлено низький рівень методичної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої музично-просвітницької діяльності, який відповідає третьому кластерному профілю (34,8 % досліджуваних студентів) і визначається частковою сформованістю окремих складових структурних компонентів підготовки студентів. Студенти означеного рівня відзначаються негативним ставленням до процесу організації творчої музично-просвітницької діяльності та низьким рівнем здатності до неї, низькою вмотивованістю на її реалізацію, низьким рівнем емпатії, рефлексивності, невербальної креативності та естетичних здібностей, що стоять на заваді успішній реалізації музично-просвітницьких заходів у школі.

Визначено методологію цілеспрямованої організації та впровадження системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до реалізації просвітницької роботи зі школярами. Реалізація розвитку мотиваційно-пізнавального компоненту передбачала впровадження в систему музичної освіти ведення «Особистого методично-просвітницького посібника студента». Виявлено, що одним із провідних методів розвитку когнітивно-направленого компоненту була реалізація студентами просвітницького узагальнення в заходах з особистим виконанням музичних творів, участь у мистецьких заходах. Показано, що провідним методом розвитку рефлексивно-усвідомленого компоненту є впровадження методу лекторсько-просвітницької інтерпретації творів мистецтва в позашкільній роботі. У процесі розвитку комунікативно-емпатійного компоненту готовності майбутніх педагогів-музикантів до просвітницької роботи зі школярами була застосована трансформаційна гра «Креативність», а з метою оволодіння комунікативними засобами підготовки до музично-просвітницького заходу студентами було

запропоновано підготувати художньо-просвітницькі анотації. Провідними методами розвитку творчо-діяльнісного компонента були написання студентами художньо-образної партитури до музичних творів, що виконуються, а також індивідуальний підбір репертуару до занять із музичного інструменту, зорієнтований на просвітництво.

Розроблено педагогічні умови впровадження методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до музично-просвітницької діяльності зі школярами, а саме: створення культуроосвітнього середовища в музично-просвітницькій взаємодії з учнями; забезпечення тьюторського супроводу організації музично-просвітницької діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва з учнями; активізація комунікативно-рефлексивного функціонування роботи учнів у проведенні музично-просвітницьких заходів; досягнення діалогових засад у процесі творчої взаємодії у позанавчальній просвітницькій роботі; актуалізації творчої мотивації студентів до самостійного наукового пізнання, активної професійної позиції, здатності до постійного фахового розвитку; інтеграції різновидів діяльності студентів, спрямованих до досягнення мети; стимуляції інноваційного навчання інтерактивними засобами; спонукання майбутніх учителів музики до творчого самовираження в музично-просвітницькій діяльності.

Аргументовано, що педагогічною умовою, яка забезпечує найбільш ефективний перебіг процесу методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації просвітницької діяльності визначено створення культуроосвітнього середовища в музично-просвітницькій взаємодії з учнями. Суттєвою ознакою цієї педагогічної умови є формування готовності студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів до культурної комунікації з учнями, що дозволяє створити сприятливий морально-психологічний клімат, для якого характерні відкритість, доброзичливість, взаємна довіра всіх учасників цього процесу, тобто творчої педагогічної взаємодії.

Показано, що педагогічною умовою методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до музично-просвітницької роботи з учнями відповідно до особистісно-праксеологічного підходу було визначено забезпечення тьюторського супроводу організації цього виду діяльності, який дозволяє створювати функціональний комфорт у проведенні просвітницьких заходів і відповідає принципам активності та індивідуального підходу до учнів.

Зазначено, що активізація комунікативно-рефлексивного функціонування роботи учнів у проведенні музично-просвітницьких заходів – є важливою складовою методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до музично-просвітницької діяльності з учнями, а досягнення діалогових засад у процесі творчої взаємодії зі школярами є основою, що ґрунтуються на принципах інтерактивної взаємодії вчителя музичного мистецтва й учнів і забезпечує досягнення творчої атмосфери в колективі. Аргументовано, що зазначене вище відповідає принципам інтерактивної зорієнтованості та опори на творче спілкування в методичній підготовці до музично-просвітницької роботи зі школярами згідно з творчо-комунікативним підходом.

Відповідно до вимог системного підходу до методичної підготовки майбутніх учителів до музично-просвітницької роботи ключовою педагогічною умовою її здійснення визначено інтеграцію різновидів діяльності студентів, спрямованих на забезпечення освітнього процесу сучасними технічними засобами (відео- і аудіо-апаратурою, Інтернет та іншими медіа технологіями), навчально-методичною літературою даного напрямку.

Доведено, що актуалізації творчої мотивації студентів активізує їх у прагненні до самостійного професійного пізнання, активної культурно-просвітницької позиції, здатності до постійного фахового розвитку, вмотивованості на здійснення трансляції культурних цінностей. Стимуляція інноваційного навчання інтерактивними засобами передбачає використання в педагогічній практиці форм, методів і засобів мистецьких інновацій, новаторства та самоосвіти, створення нових оригінальних методів навчання музики. Спонукання майбутніх учителів музичного мистецтва до творчого самовираження в музично-просвітницькій діяльності зі школярами сприяє їх творчій самореалізації.

Застосування методу моделювання дозволило розробити модель системи методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами (рис. 1), яка містить: мету й завдання відповідно до соціального запиту, обґрунтування поліхудожньоцентричного підходу, принципи, функції та умови просвітницької роботи зі школярами, компонентну структуру, етапи впровадження авторської методики; моніторинг навчально-просвітницьких здобутків студентів.

Таким чином, у розділі визначено структуру системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької діяльності зі школярами, виявлено її критерії та відповідно до них охарактеризовано рівні сформованості методичної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами, визначено методологію та педагогічні умови впровадження системи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до реалізації просвітницької роботи зі школярами, розроблено модель системи методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами.

У четвертому розділі – **«Експериментальна робота з формування методичної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої просвітницької роботи зі школярами»** – проведено констатувальне, формувальне та контрольне дослідження, що відображає динаміку методичної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами в процесі впровадження розробленої програми. Для встановлення вихідного рівня готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої просвітницької роботи було проведено констатувальний експеримент за розробленою діагностувальною методикою відповідно до визначених критеріїв та їх показників. На цьому етапі здійснювалося педагогічне анкетування та психодіагностичне дослідження, у якому брали участь студенти 3–5 курсів

спеціальностей 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), галузі знань: 01 Освіта; спеціальності: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), галузі знань: 02 Культура і мистецтво; спеціальності 025 Музичне мистецтво та галузі знань: 0202 Мистецтво; спеціальності 8.020204 Музичне мистецтво в загальній кількості 210 осіб.

За результатами констатувального експерименту виявлено рівневі характеристики сформованості методичної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої просвітницької діяльності, що свідчать про перевагу середнього та низького (у сукупності 77,1 %) рівнів сформованості означеного феномена. Отримані результати зумовили необхідність упровадження концептуальної моделі та розробленої авторської поетапної методики формування методичної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до музично-просвітницької роботи під час фахової підготовки в закладі вищої мистецької освіти. Було сформовано контрольну (n=104) та експериментальну (n=106) групи, показники готовності до музично-просвітницької роботи у школі в яких статистично не відрізняються.

Дослідно-експериментальна робота з формування методичної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до музично-просвітницької роботи була розподілена на три етапи: інформаційно-організаційний; операційно-інтегрований; творчо-репрезентативний. Відповідно до структури методичної підготовленості було розроблено та сплановано формувальний експеримент.

Перший етап формувального експерименту було спрямовано на формування мотиваційного та рефлексивного структурних компонентів методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. Другий етап даного експерименту було спрямовано на формування емоційного й комунікативно-організаційного компонентів, а третій етап відповідно – на формування креативного та естетично-діяльнісного компонентів методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

На першому етапі – інформаційно-організаційному – формувався мотиваційно-пізнавальний і рефлексивно-усвідомлюваний компоненти, що передбачають підвищення мотивації студентів до творчої музично-просвітницької роботи зі школярами, завдяки набуттю необхідних знань щодо організації позаурочної навчальної діяльності учнів, усвідомлення значення музично-просвітницької діяльності для гармонії розвитку учнів загальноосвітньої школи, рефлексії труднощів, які виникають під час організації та проведення музично-просвітницьких заходів зі школярами. Цей етап проводився з метою організації творчо-рефлексивного простору для студентів, що є джерелом інформації про широкі можливості застосування набутих знань і вмінь у музично-просвітницькій діяльності. У межах реалізації формувального блоку було розроблено спеціальні методи навчальної роботи зі студентами для забезпечення послідовного формування компонентів структури методичної підготовленості майбутніх фахівців, упроваджено авторські

спецкурси: «Практикум музично-просвітницької діяльності учителя музичного мистецтва» та «Методика концертно-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва».

На другому етапі – операційно-інтегрованому – способи педагогічного впливу були спрямовані на розвиток умінь студентів використовувати художні знання під час самостійної навчальної діяльності, здатності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації творчого учнівського колективу, створення емоційно-пізнавального стану в процесі планування творчої взаємодії зі школярами, вміння проявляти емпатію та педагогічний такт у спілкуванні зі школярами. На цьому етапі студентам надавалася можливість удосконалити рівень оволодіння вміннями: оцінювати знання й навички учнів, набувати вміння залучати учнів до художнього полісуб'єктного спілкування з інтерпретатором і музичним твором, виробляти здатність реагувати на зміни в емоційно-пізнавальному стані учнів під час творчої взаємодії. Також на цьому етапі студенти оволодівали вміннями урізноманітнювати засоби художнього впливу на учнів із використанням літературних текстів, елементів театралізації, інструментарію навчальної гри, можливостей комп'ютера та міжнародної мережі Інтернет. Організація полісуб'єктного спілкування між слухачами, інтерпретатором і музичним твором, регулювання реакцій на зміни в емоційно-пізнавальному стані під час творчої взаємодії здійснювались унаслідок упровадження таких методів, як: метод порівняльного аналізу музичних творів, метод артистичного подання даних, метод особистісної аналогії, метод «Зміни позицію», метод «Крокуй підказками», метод фрагментарного доопрацювання музичного твору, метод складання мистецького пазлу тощо.

На третьому – творчо-репрезентативному – етапі робота викладача була спрямована на формування творчо-діяльнісного компоненту, що передбачало: 1) розвиток мистецької рефлексії в майбутніх учителів музичного мистецтва як здатності до індивідуально-стильового самовираження в музично-творчій діяльності; 2) розвиток невербальної креативності як дивергентності, оригінальності, гнучкості та поліваріативності творчого мислення; 3) естетичних здібностей як здатності до чуття форми, емоційності в сприйнятті творів мистецтва й музично-кольорової синестезії.

Означений етап передбачав реалізацію педагогічних умов для усвідомлення студентами потреби в самовиявленні під час опрацювання навчальних творчих завдань. Це вимагало впровадження методів «Оживлення дійства», «Біографічне лото для музично-просвітницького заходу», «Світове кафе», або потрібний мозковий штурм, спрямування на дослідницьку діяльність під час творчої музично-просвітницької діяльності, метод комплексного опрацювання даних, метод художньо-творчих проєктів, метод підготовленої демонстрації художнього виконання музичного твору, арт-терапевтичні методи, що враховують полімодальність художньо-творчої сумісної роботи з учнями тощо.

У процесі методичної підготовки студентів до просвітницької роботи зі школярами використано такі форми навчання, які сприяли підвищенню інтересу студентів до музично-просвітницької діяльності, а саме: міні-концерт, слайд-монолог, скрапбукінг, інформаційний месидж, концерт-бесіда, концерт-дискусія, концерт-співтворчість, концерт-мікст, концерт-зустріч, конференції з питань музично-просвітницької діяльності вчителів музичного мистецтва, ведення «Особистого методико-просвітницького посібника студента», написання художньо-образної партитури на всі музичні твори, що виконуються, підготовка художньо-просвітницьких анотацій, просвітницького узагальнення в заходах з особистим виконанням музичних творів, метод індивідуального просвітницького підбору репертуару до занять із музичного інструменту, участь у конкурсах у номінації «Просвітницький захід», лекторська-просвітницька інтерпретація творів мистецтва в позашкільній роботі, особиста участь у просвітницьких шоу, особиста виконавська та лекторська участь у молодіжній філармонії школярів.

У результаті проведення контрольного дослідження (після реалізації програми) та підсумкового дослідження (через 2 місяці після реалізації програми, під час психолого-педагогічної практики в школі) було встановлено кількісні та якісні зміни в рівнях сформованості методичної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої музично-просвітницької діяльності з учнями. У студентів експериментальної групи зафіксовано значне зростання високого й середнього рівнів готовності до творчої музично-просвітницької діяльності, ніж у студентів контрольних груп, що свідчить про ефективність і дієвість використання означеної авторської методики.

Впроваджена методика довела дієвість стосовно мотиваційно-пізнавального компоненту за критерієм вмотивованості на музично-просвітницьку роботу ($F=65,91$, $p<0,0001$), когнітивно-направленого компоненту за критерієм обізнаності в музично-просвітницькій роботі зі школярами ($F=120,30$, $p<0,0001$), рефлексивно-усвідомленого компоненту за критерієм рефлексивності ($F=28,49$, $p<0,0001$), комунікативно-емпатійного компоненту за критеріями емпатії ($F=49,05$, $p<0,0001$) та комунікативних і організаторських здібностей ($F=11,78$, $p<0,0001$), творчодіяльнісного компоненту за критерієм креативності ($F=59,17$, $p<0,0001$), естетичних здібностей ($F=26,72$, $p<0,0001$) та абнотивності ($F=32,98$, $p<0,0001$) (табл. 1).

Отже, проведена експериментальна робота з формування методичної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої музично-просвітницької роботи зі школярами підтвердила, що запропонована авторська методика сприяла більш ефективному професійному розвитку, ніж традиційна методика фахового навчання студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів.

Таблиця 1

**Показники сформованості компонентів методичної підготовки після
просвітницької роботи зі школярами (підсумковий зріз)**

Компонент методичної підготовки	Критерій оцінки	Групи досліджуваних, $M \pm \sigma$		t-критерій Стьюдента
		КГ	ЕГ	
Мотиваційно-пізнавальний	Вмотивованість на музично-просвітницьку діяльність	50,14±19,26	53,96±19,42	-2,57*
Рефлексивно-усвідомлений	Рефлексивність	45,59±22,92	53,15±23,06	-2,37*
Когнітивно-направлений	Обізнаність у музично-просвітницькій роботі зі школярами	28,37±10,85	32,36±9,28	-2,87**
Комунікативно-емпатійний	Емпатія	37,64±17,10	46,30±18,51	-3,52**
	Комунікативні і організаційні схильності	22,86±7,98	26,17±10,61	-2,53*
Творчо-діяльнісний	Абнотивність	5,63±2,32	7,16±2,24	-4,84***
	Креативність	38,87±18,14	46,22±22,29	-2,59**
	Естетичні здібності	7,11±3,39	8,71±4,44	-2,92**

Примітка: КГ – контрольна група, ЕГ – експериментальна група. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,0001$.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретико-методологічне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукової проблеми методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. Вперше в теорії та методиці музичного навчання формування готовності до просвітницької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва розглянуто з концептуальних позицій поліхудожньоцентричного підходу на факультетах мистецтв педагогічних університетів.

Проведене дослідження та виконання поставлених завдань дає підстави зробити такі висновки.

1. З'ясовано змістову сутність і сучасний стан розробки проблеми просвітницької роботи зі школярами та готовності до неї майбутнього вчителя музичного мистецтва. Встановлено, що проблема підготовки до реалізації просвітницької роботи зі школярами майбутніх учителів музичного мистецтва не знайшла належного теоретичного та практичного розроблення в актуальних наукових дослідженнях і вимагає обґрунтування провідних засад, педагогічних умов, методів, прийомів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами відповідно до вимог сучасної поліхудожньоцентричної парадигми мистецької освіти. Розкрито сутність і зміст категорії «просвітницька робота зі школярами», яку визначено як важливий складник методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва зі

школярами, що передбачає творчий підхід до створення, поширення, а також споживання цінностей світової та національної музичної культур. Визначено, що сутністю музичного просвітництва є поширення знань про музику й ознайомлення учнів із музичним мистецтвом, а популяризація найкращих зразків світової музичної культури, пропаганда вітчизняної музики минулого й сьогодення, ознайомлення із сучасним музичним мистецтвом є змістовим складником процесу залучення учнів до цього виду діяльності в контексті музичного просвітництва. Зазначено, що педагогічними функціями музично-просвітницької роботи є світоглядно-пізнавальна, аксіологічна, організаційно-комунікативна, праксеологічна, креативна та естетична. Доведено, що готовність до реалізації музично-просвітницької роботи в школі виступає як інтегральна фахова якість особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка містить комплекси мотиваційно-особистісних установок на музично-просвітницьку діяльність, наявність психолого-педагогічних, музикознавчих, методичних, виконавських знань, умінь і навичок, а також наявний досвід музично-комунікативної роботи.

2. Обґрунтовано наукові підходи до методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме: системний, який дозволяє розглядати процес формування методичної підготовленості студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів як цілісну динамічну систему; аксіологічний як вибудову певних цінностей і сенсів діяльності і побудованих на цій основі способів поведінки, особистісно-праксеологічний, що сприяє ствердженню особистості в мистецькому житті, творчо-комунікативний, що передбачає процес і спланований позитивний результат сформованості творчого особистісного досвіду, на основі засвоєних знань із налагодження суб'єкт-суб'єктної комунікації. Інтеграція переваг кожного з цих підходів дозволили виокремити поліхудожньоцентричний підхід до методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва з метою формування в них готовності до реалізації музично-просвітницької діяльності зі школярами.

Розроблено авторський поліхудожньоцентричний підхід щодо просвітницької роботи майбутніх учителів музичного мистецтва зі школярами визначається методичною спрямованістю на продуктивну практичну творчу діяльність зі школярами, створення творчої атмосфери в учнівському колективі, розвиток творчих та естетичних здібностей вихованців. Визначено, що поліхудожньоцентричний підхід до методичної підготовки до музично-просвітницької роботи зі школярами дозволяє створити культурно-мистецьке середовище через інтеграцію різних видів мистецтва. Означений підхід охоплює систему фахових здібностей, знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей особистості, які спрямовані на врахування поліфункціональної специфіки професійно-педагогічної діяльності, формування позитивного ставлення майбутнього вчителя до професії, усвідомлення себе як фахівця-професіонала, творчий саморозвиток та самореалізацію. Відповідно до поліхудожньоцентричного підходу

моделювання освітнього процесу полягає у спрямованості навчання на реалізацію освітньої мети, що обумовлює єдність навчального, розвивально-виховного та ціннісного призначення музично-просвітницької діяльності.

3. Визначено педагогічні принципи методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. Аргументовано, що регуляцію процесу підготовки до здійснення виховних впливів на дітей та юнаків у процесі музично-просвітницької діяльності забезпечують такі принципи: наочності в поданні музичного матеріалу, варіабельності змісту та форм музично-просвітницької роботи, культуровідповідності як ідентичності змісту музично-просвітницької діяльності культурного простору, музикознавчої спрямованості в просвітницькій роботі зі школярами, які передбачають інтегрованість різновидів музично-просвітницької діяльності та забезпечують умотивованість майбутніх учителів музичного мистецтва на просвітницьку роботу в школі. З'ясовано, що принципи гуманізації мистецької освіти та єдності етичного й естетичного в музично-просвітницькій роботі забезпечують створення культуроосвітнього середовища, формування гуманістичних та естетичних цінностей, розвитку рефлексивності в процесі підготовки до музично-просвітницької роботи зі школярами. Принципи активності суб'єктів музично-просвітницької роботи та індивідуального підходу в музичному вихованні передбачають упровадження тьюторського супроводу й забезпечують обізнаність майбутніх учителів музичного мистецтва в методах і формах музичної просвіти. Принципи інтерактивної зорієнтованості майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами та опори вчителя музичного мистецтва на творче спілкування з учнівським колективом забезпечують комунікативно-рефлексивне функціонування та діалогізацію в педагогічній взаємодії, що сприяє розвитку емпатії, комунікативних та організаційних здатностей майбутніх учителів музичного мистецтва. Принципи емоційності музично-просвітницької роботи зі школярами, а також принцип арт- і естетотерапевтичності музично-просвітницької роботи зі школярами забезпечують активізацію творчої мотивації, застосування інноваційних та інтерактивних засобів навчання, спрямованих на формування в майбутніх учителів музичного мистецтва абнотивності, креативності та естетичних здібностей.

4. Розроблено модель системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами, яка складається з блоків: початково-інформаційного, пізнавально-пошукового та діяльнісно-виконавського. Так початково-інформаційний блок містить визначені відповідно до соціального запиту мету методичної підготовки до реалізації просвітницької роботи зі школярами.

До пізнавально-пошукового блоку віднесено джерела (Закон України «Про Вищу Освіту», Галузеві стандарти вищої освіти) та чинники конструювання змісту підготовки (Спецкурс «Основи художньо-інформаційного методичного забезпечення музично-просвітницької роботи

учителів музичного мистецтва», «Практикум музично-просвітницької діяльності учителя музичного мистецтва» та «Методика концертно-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва»); підходи (поліхудожньоцентричний, системний, аксіологічний, особистісно-праксеологічний, творчо-комунікативний та концептуальний); функції (світоглядно-пізнавальна, аксіологічна, організаційно-комунікативна, праксеологічна, креативна, естетична); компоненти (мотиваційно-пізнавальний, рефлексивно-усвідомлений, когнітивно-направлений, комунікативно-емпатійний, творчо-діяльнісний) та принципи.

До діяльнісно-виконавського блоку ввійшли етапи (інформаційно-організаційний, операційно-інтегрований, творчо-репрезентативний); методи (формування обізнаності у формах, засобах, прийомах і методиці музично-просвітницької роботи зі школярами, дискусійні, конструктивні та проєктивні, ігрові, тренінгові, ціннісно-аналітичні та аудіо-візуальні); форми (фронтальні, групові, індивідуальні та самостійні) методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами; педагогічний моніторинг методичної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами (критерії, показники, рівні) та результат упровадження моделі системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами.

Обґрунтовано та впроваджено педагогічні умови методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами (створення культуроосвітнього середовища в музично-просвітницькій взаємодії з учнями; забезпечення тьюторського супроводу організації музично-просвітницької діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва з учнями; активізація комунікативно-рефлексивного функціонування роботи учнів у проведенні музично-просвітницьких заходів; досягнення діалогових засад у процесі творчої взаємодії у позанавчальній просвітницькій роботі; актуалізація творчої мотивації студентів до самостійного наукового пізнання, активної професійної позиції, здатності до постійного фахового розвитку; інтеграція різновидів діяльності студентів, спрямованих до досягнення мети; стимуляція інноваційного навчання інтерактивними засобами; спонування майбутніх учителів музики до творчого самовираження в музично-просвітницькій діяльності).

5. Виявлено критерії та показники готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами відповідно до компонентів, а саме: мотиваційно-пізнавальний компонент, який характеризується критерієм міри вмотивованості на музично-просвітницьку роботу (показники: прояв пізнавального інтересу студентів до музично-просвітницької роботи у школі; спрямованість на оволодіння поглиблення знань та вмінь, які забезпечують успішність музично-просвітницької діяльності зі школярами); рефлексивно-усвідомлений компонент зі ступенем розвитку і характером рефлексивності як критерієм (показники: оволодіння навичками

саморегуляції власних станів у процесі підготовки студентів до музично-просвітницької роботи; готовність фахівця до емоційно-почуттєвого осмислення творів музичного мистецтва; формування рефлексивності як якості, що забезпечує саморегуляцію та усвідомлення процесу і результату просвітницької роботи зі школярами); когнітивно-направлений компонент, що виражається в мірі обізнаності та інструментальної озброєності в методах і формах музичної просвіти (показники: обізнаність про умови, методи, форми, засоби та прийоми музично-просвітницької роботи зі школярами; оволодіння засобами та методами просвітницької роботи учителя музичного мистецтва у школі); комунікативно-емпатійний компонент, виражений у критеріях ступеня розвитку й характеру емпатії, рівня розвитку комунікативних та організаторських здатностей (показники: прояв емпатії та комунікативних здатностей у творчій взаємодії з учнями; сформованість організаторських здібностей як сукупності здатності до самостійної організації діяльності учнівського колективу; уміння планувати, моделювати, прогнозувати результати сумісної зі школярами творчої музично-просвітницької роботи); творчо-діяльнісний компонент із такими критеріями, як міра розвитку абнотивності, креативності та естетичних здібностей (показники: уміння створювати творчу атмосферу сумісної діяльності зі школярами; уміння адекватно оцінювати та розуміти креативного учня, надавати йому необхідну психолого-педагогічну підтримку в процесі актуалізації та реалізації його творчого потенціалу; уміння швидко та адекватно створювати нові, оригінальні творчі продукти, пов'язані з організацією музично-просвітницьких заходів; прояв естетичних здібностей як здатності до чуття форми, синестезії та емоційності в оцінці творів мистецтва). Відповідно до визначених критеріїв і показників схарактеризовано високий, середній та низький рівні методичної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами.

6. Експериментально перевірено ефективність розробленої та апробованої моделі системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. В експериментальній групі зафіксовано статистично значуще зростання показників мотивації участі в просвітницькій роботі зі школярами, обізнаності в методах і формах просвітницької роботи, невербальної креативності, рефлексивності, емпатії, організаційних і комунікативних здатностей, естетичних здібностей та абнотивності, натомість у контрольній групі рівень цих показників не змінився. Залучення студентів до системи методичної підготовки до просвітницької роботи позитивно позначилося на виявленні всіх критеріїв готовності до цього виду фахової діяльності.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні концепції формування готовності фахівців до музично-просвітницької роботи в різних закладах освіти, дослідження психолого-педагогічних чинників впливу на естетичний розвиток вихованців, виявлення професійно важливих якостей

учителя музичного мистецтва для успішного здійснення просвітництва в галузі музичного мистецтва, розробці методів музичного просвітництва з позиції сучасних педагогічних інновацій.

Основні результати дослідження висвітлено в таких працях автора

Монографія

1. Кузнецова, О. А. (2018). *Методична підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи з учнями: теорія і практика*. Київ: «НТМТ».

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Кузнецова, О. А., Сокіл, Л. І. (2001). До питання професійно-педагогічної спрямованості хореографічної освіти. *Теорія і методика мистецької освіти*, 2, 141–149.

3. Кузнецова, О. А. (2002). Звуковое воздействие на эмоциональное и интеллектуальное развитие молодежи. *Пост-Методика*, 7–8 (45–46), 212–216.

4. Кузнецова, О. А. (2003). Програмна музика як зразок звукового впливу на учнів ЗОШ. *Теорія і методика мистецької освіти*, 4, 67–73.

5. Кузнецова, О. А., Гомозова, Т. (2005). Роль пропаганди досягнень українського мистецтва у національно-культурному розвитку сучасної молоді. *Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, 13–14, 272–279.

6. Кузнецова, О. А., Корчагіна, Г. С. (2011). Теоретичні основи формування компетентності саморозвитку майбутнього вчителя музики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 11 (16), 87–90.

7. Кузнецова, О. А. (2013). Просвітницька діяльність вчителя музичного мистецтва. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 15 (20), 164–168.

8. Кузнецова, О. А. (2014). Просвітництво у системі формування особистості вчителя музики. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія*, 46, 93–99.

9. Кузнецова, О. А. (2015). Історичне коріння музично-просвітницької та пропагандистської діяльності вчителя музичного мистецтва. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 17 (22), 59–62.

10. Кузнецова, О. А. (2015). Нетрадиційні форми роботи в концертмейстерському класі при підготовці вчителя музики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 19 (24), 41–44.

11. Кузнецова, О. А. (2016). Аксіологічний підхід до підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. Сухомлинського: Педагогічні науки*, 3 (54), 139–143.
12. Кузнецова, О. А. (2016). Процесуально-функціональний аналіз моніторингової діагностики фахової підготовки майбутніх учителів музики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 21/26, 18–21.
13. Кузнецова, О. А. (2016). Використання моніторингу якості освітньої діяльності у підготовці вчителя музичного мистецтва. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 20 (25), 46–50.
14. Кузнецова, О. А. (2017). Компетентнісний напрям підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 23, 2, 67–71.
15. Кузнецова, О. А. (2017). Компетентнісний напрям підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до творчо-продуктивної роботи з учнями. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського: педагогічні науки*, 4 (59), 266–269.
16. Кузнецова, О. А. (2018). Використання праксеологічних ідей музичного просвітництва на сучасному етапі розвитку мистецької освіти в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах*, 60, Т. I, 108–112.
17. Кузнецова, О. А. (2018). Основні тенденції розвитку музично-просвітницької діяльності в Україні: історія та сьогодення. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 25, Ч. 2, 36–40.
18. Кузнецова, О. А. (2018). Акмеологічний складник методичної підготовки учителів музичного мистецтва до просвітницької діяльності з учнями. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах*, 61, Т. I, 75–79.
19. Кузнецова, О. А. (2018). Основні підходи до здійснення музично-просвітницької діяльності майбутнього учителя музичного мистецтва. *Професіоналізм педагога*, 8, Ч. II, 93–101.
20. Кузнецова, О. А. (2018). Взаємозв'язок логічного та емоційно-художнього в просвітницькій діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 25 (30), 9–15.
21. Кузнецова, О. А. (2019). Художньо-творчий підхід до методичної підготовки студентів факультету мистецтв педагогічних університетів. *HUMANITARIUM. Педагогіка*, 2, Т. 44, 99–106.
22. Кузнецова, О. А. (2020). Методична система підготовки до просвітницької діяльності зі школярами майбутніх учителів музичного мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (96), 393–404.

23. Кузнецова, О. А. (2020). Критерії методичної підготовки майбутніх учителів музики до просвітницької роботи зі школярами. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах*, 71, Т. II. 132–138.

24. Кузнецова, О. А. (2020). Програма розвитку готовності до реалізації просвітницької роботи майбутніх учителів музичного мистецтва зі школярами. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 58, 81–91.

Статті в наукових зарубіжних виданнях

25. Кузнецова, О. А. (2004). Художественно-просветительский опыт в странах западной Европы и США 2-ой половины XX века. *Вестник Международного Совета по музыкально-художественному образованию (К 100-летию со дня рождения Д.Б. Кабалевского: УВО «Прайм-Сервис»*, 69–74.

26. Kuznetsova, O. (2005). Súčasné tendencie a obsah skolskeho hudobného systému vzdelávania v Ukrajine. *ARS NOVA 2005 «HUDOBNA VYCHOVA VCERA A DNES»*. Zbierka vedeckých prác «Hudobná výchova včera a dnes». Nitra, Slovensko, 57–64.

27. Кузнецова, О. А. (2006). Концертно-исполнительская практика студентов музыкальных специальностей. *Эмоциональный компонент содержания эстетического образования*. Тула, Астон, 339–344.

28. Kuznetsova, O. A. (2009). Specifičnost piano vzdělání na hudební – pedagogické fakultě na Ukrajině. *XXX Bulletin Piano Učitelů Asociací v Evropě: Česká republika, Praha, "EPTA" (Piano teachers Association-Europe), London*, 28-33.

29. Кузнецова, О. А. (2017). Творчо-проективний підхід підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до музично-просвітницької діяльності з учнями. *Методичка пракса: часопис за наставу и ученье* [гл. учредник доц. др. Зорица Цветановић]. Број 4. (сс. 423–429). Београд: Учителски факултет у Вранью и «Школска книга» ДОО у Београду.

30. Kuznetsova, O. A. (2017). Motivation direction of preparation of future teachers of musical art to productive work with students of general schools *Vzdelávanie a spoločnosť II*. Vydanie: Pressovska univerzita v Presové, 484–490.

31. Кузнецова, О. А. (2018). Методологічний аналіз просвітницької діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. *The Academy of Management and Administration in Opole (Poland)*, 699–709.

32. Kuznetsova, O. (2018). Reflexive-conscious construct training future music art teachers to educational work with students. *Pressovska univerzita v Pressove, červen*, 130–135.

Праці апробаційного характеру

33. Кузнецова, О. А. (1994). Подготовка учителя музыки к культурно-просветительской работе в школе. *Вопросы профессиональной подготовки студентов музыкально-педагогических факультетов*, 1–3.

34. Кузнецова, О. А. (1995). Музыка эстрадных танцев. Художественно-просветительская беседа для старшеклассников. *Джерело педагогічної майстерності*, 8, 71–72.
35. Кузнецова, О. А. (1997). Подготовка будущих учителей музыки к музыкально-просветительской работе в школе. *Формирование эстетического отношения к искусству*, 6, 124–127.
36. Кузнецова, О. А. (1997). Исторические аспекты творческого развития личности. *Эстетическое развитие личности*, сс. 192–198.
37. Кузнецова, О. А. (1998). Пропаганда искусства в системе художественного воспитания будущих учителей музыки. *Эстетическое воспитание молодежи средствами искусства*, сс. 173–179.
38. Кузнецова, О. А. (1999). Система художественно-творческого воспитания в педагогическом вузе. *Эстетическое отношение к искусству и процесс его формирования*, сс. 348–356.
39. Кузнецова, О. А. (2001). Подготовка будущих учителей музыки к художественно-творческой работе в школе. *Мистецтво та освіта*, 1, 36–41.
40. Кузнецова, О. А. (2003). Музыкально-просветительские тенденции в контексте музыкального образования и просвещения в Украине. *Матеріали II Міжнародної конференції ХНПУ, МСПДМ і IX (Ukr. «ЕРТА»), (10-12 грудня 2003 року)*, сс. 7–11.
41. Кузнецова, О. А. (2003). Харків – Fortissimo. «Фортепиано», 1, 8.
42. Кузнецова, О. А. (2003). Харків-Fortissimo. *Науково-практичний журнал «Фортепиано»*, 1, 14–15.
43. Кузнецова, О. А. (2003). Новый конкурс для педагогов в Украине. *Фортепиано. Эстетическое развитие личности*, 2, 30-34.
44. Кузнецова, О. А., Гомозова, Т. В. (2005). Просвітницька діяльність викладача фортепіано в колі проблем викладання мистецьких дисциплін. Ніжин, *Наукові записки*, 2, 57–63.
45. Кузнецова, О. А. (2005). Воплощение просветительских идей Д.Б.Кабалевского на различных этапах музыкально-педагогического образования в Украине. *Модернизация художественного образования: материалы международной конференции «Кабалевский – композитор, ученый, педагог»*, (13-18 декабря 2005), сс. 177–180.
46. Кузнецова, О. А. (2006). Музично-просвітницька і виконавська практика студентів. *Слов'янська музика в просвітительській діяльності педагога*. Харків, Ч.ІІ, сс. 7–13.
47. Кузнецова, О. А. (2007). Методологія музично-педагогічних досліджень у професійній підготовці вчителя музичного мистецтва. *Художньо-педагогічні читання: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції СПДМ (XII Ukr. «ЕРТА») (2-28 лютого 2007 р.)*, сс. 5-13.
48. Кузнецова, О. А. (2007). Діяльність педагога музичного мистецтва в ракурсі музичного просвітителя. *Матеріали II Міжнародної науково.-практичної конференції. «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (26-27 квітня 2007 р.)*, 68-69.

49. Кузнецова, О. А (2008). Підготовка до музично-просвітницької діяльності студентів мистецьких фахів. *Наука и соціальні проблеми суспільства: освіта, культура, духовність: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, (20-21 травня 2008 р.),* II. 270-274.

50. Кузнецова, О. А (2008). Педагог музичного мистецтва як музичний просвітитель. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції СПДМ (XI Ukr. «ЕРТА»),* Харків, IV, 13–18.

51. Кузнецова, О. А. (2018). Мотиваційно-когнітивний конструкт підготовки студентів факультетів мистецтв до музично-просвітницької діяльності з учнями. *Матеріали II Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського (15-16 березня 2018р., м. Київ),* 39–42.

52. Кузнецова, О. А (2019). Міжпредметні зв'язки у підготовці студентів факультету мистецтв до просвітницької роботи підлітків. *Матеріали III Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка АПН України, народного артиста України, Героя України Анатолія Авдієвського НПУ імені М. Драгоманова (Київ, 11–12.04. 2019 р.),* 232-233.

53. Кузнецова, О. А. (2020). Феномен музично-просвітницької діяльності у мистецьке – Євроінтеграційному просторі. *Матеріали IV Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського (м. Київ, 11-12 квітня 2020 р.),* сс.40–44.

54. Кузнецова, О. А (2020). Компонентна структура методичної підготовки майбутніх учителів мистецтва до просвітницької роботи з учнями. *Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції «DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF WORLD SCIENCE» (18-20.03. 2020 р. Vancouver, Kanada),* сс. 584–590.

55. Кузнецова, О. А. (2020). Формування методичної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи з учнями. *Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін». 23-24.04.2020.).* Суми: НДІ педагогіки і психології СДПУ імені А. С. Макаренка, сс. 239–243.

Навчальні посібники

56. Кузнецова, О. А., Беземчук, Л. В. (1999). Викладання музики у середніх класах. *Джерело педагогічної майстерності, 2 (22),* 9–139.

57. Кузнецова, О. А. (2016). *Українська пісенна мозаїка (Українські народні пісні для студентства та молоді).* Харків: «НТМТ».

58. Кузнецова, О. А (2017). *Сучасна музика на твори Г. С. Сковороди.* Харків: «НТМТ».

59. Кузнецова, О. А (2014). Студентський естрадний ансамбль. Харків: «НТМТ».

Методичні рекомендації

60. Світова художня культура. (1991). У О. П. Щолокова, Н. М. Провозіна, О. А. Кузнецова и др. *Шкільний курс світової художньої культури і методики його викладання* (сс. 3–116). Київ.

61. Кузнецова, О. А. (1993). *О преемственности в фортепианной педагогике: методические рекомендации для будущего педагога-музыканта*. Харків.

62. Кузнецова, О. А., Беземчук, Л. В. (1995). Практикум шкільного репертуару. Хрестоматія для учнів середніх класів загальноосвітньої школи. Творчий розвиток учнів (Спецкурс для учителів музики). *Джерело педагогічної майстерності*, 8.

63. Кузнецова, О. А. (2002). *Современный опыт художественно-просветительской работы в странах Западной Европы, США, Японии» (Вторая половина XX в.)*. Харків: «ОВС».

64. Кузнецова, О. А. (2020). *Методика концертно-просвітницької діяльності*. Харків: «НТМТ».

АНОТАЦІЯ

Кузнецова О. А. Теорія та практика методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми, 2020.

Дисертація є комплексним дослідженням, яке присвячене теоретико-методологічному обґрунтуванню й експериментальній перевірці моделі системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. З'ясовано змістову сутність і сучасний стан розробки проблеми просвітницької роботи зі школярами та готовності до неї майбутніх учителів музичного мистецтва. Обґрунтовано наукові підходи до проблеми методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та розроблено концептуальний поліхудожньоцентричний підхід до методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами в умовах створення нової української школи. Визначено педагогічні принципи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. Розроблено модель системи методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами. Виявлено критерії та показники, охарактеризовано рівні методичної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до здійснення просвітницької роботи зі школярами. Експериментально перевірено ефективність розробленої моделі системи

методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами.

Ключові слова: майбутні вчителі музичного мистецтва, методична підготовка, просвітницька робота, школярі, методична підготовка до просвітницької роботи зі школярами, поліхудожньоцентричний підхід, методична готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до реалізації просвітницької роботи зі школярами.

АННОТАЦИЯ

Кузнецова О. А. Теория и практика методической подготовки будущих учителей музыкального искусства к просветительской работе со школьниками. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Сумской государственный педагогический университет имени А. С. Макаренко. – Сумы, 2020.

Диссертация является комплексным исследованием, которое посвящено теоретико-методологическому обоснованию и экспериментальной проверке модели системы методической подготовки будущих учителей музыкального искусства к просветительской работе со школьниками. Выявлены смысловая сущность и современное состояние разработки проблемы просветительской работы со школьниками и готовности к ней будущих учителей музыкального искусства. Обоснованы научные подходы к проблеме методической подготовки будущих учителей музыкального искусства и разработан концептуальный полихудожественноцентрический подход к методической подготовке будущего учителя музыкального искусства к просветительской работе со школьниками в условиях создания новой украинской школы. Определены педагогические принципы методической подготовки будущих учителей музыкального искусства к просветительской работе со школьниками. Разработана модель системы методической подготовки будущих учителей музыкального искусства к просветительской работе со школьниками. Выявлены критерии и показатели, охарактеризованы уровни методической готовности будущих учителей музыкального искусства к осуществлению просветительской работы со школьниками. Экспериментально проверена эффективность разработанной и апробированной модели системы методической подготовки будущих учителей музыкального искусства к просветительской работе со школьниками.

Ключевые слова: будущие учителя музыкального искусства, методическая подготовка, просветительская работа, школьники, методическая подготовка к просветительской работе со школьниками, полихудожественноцентрический подход, методическая готовность будущих учителей музыкального искусства к реализации просветительской работы со школьниками.

SUMMARY

Kuznetsova O. A. Theory and practice of future musical art teachers' methodological preparation for educational work with schoolchildren. – On the rights of manuscript.

Thesis for Doctor of Pedagogical Sciences degree in specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Musical Education. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2020.

The thesis is a comprehensive research, devoted to the theoretical and methodological substantiation and experimental verification of the system model of future musical art teachers' methodological preparation for educational work with schoolchildren.

In the study for the first time the meaning of the concept of “educational work with schoolchildren” as an important component of future musical art teachers' methodological preparation is revealed. It provides a creative approach to forming, disseminating and consuming the values of world and national music culture. The functions of music education at school are determined, namely: worldview-cognitive, aimed at forming a humanistic worldview of the individual; axiological, which is focused on the formation of value foundations of creative solution of meaningful life problems, translation of socially significant artistic values to the inner world of schoolchildren; praxeological, which provides mastery of the basic historical forms and methods of artistic activity of the mankind; creative, which promotes the search for new, non-standard solutions that go beyond existing experience, creative self-realization in musical and pedagogical interaction; aesthetic, aimed at forming aesthetic spiritual abilities of children and youth in the process of art education. The current state of development of the issue of future musical art teachers' methodological preparation for educational activity with schoolchildren (normative-legal provision, goals and principles, content and means, scientific approaches to organization and implementation) is characterized. A polyartistic-centric approach to implementing future musical art teachers' methodological preparation for educational work with schoolchildren is developed, which takes into account their creative self-realization and contains goals and objectives, sources and factors of content construction and pedagogical conditions of musical art teachers' training. The principles of forming future music art teachers' methodological readiness for educational work with schoolchildren are systematized, namely: clarity in presenting musical material; variability of the content and forms of educational work; cultural conformity as an identity of the content of musical and educational activities in the cultural space; musicological orientation in educational work with schoolchildren; humanization of art education; unity of ethical and aesthetic in educational work; activities of subjects of educational work; individual approach in music education; interactive orientation of future musical art teachers to educational work with schoolchildren; reliance of a music teacher on creative communication with the student body; emotional educational work with schoolchildren; art and aesthetic therapy of educational work with schoolchildren. Conceptual foundations of the

system model of future musical art teachers' methodological preparation for educational work with schoolchildren are developed. The motivational-cognitive, reflexive-conscious, cognitive-oriented, communicative-empathetic and creative-activity components of future musical art teachers' methodological preparation for educational work with schoolchildren are theoretically substantiated and experimentally verified. A system model of future musical art teachers' methodological preparation for educational work with schoolchildren is developed, which includes principles, functions, structural components, pedagogical conditions, system of author's means of pedagogical monitoring and methodology containing organizational forms, methods and stages of implementation. The content, component structure and criterion-level organization of the monitoring of future musical art teachers' methodological preparation are revealed, which allows to estimate the dynamics of students' readiness formation for implementing educational work with schoolchildren. The pedagogical conditions of future musical art teachers' methodological preparation for educational work with schoolchildren are substantiated and implemented.

Key words: future musical art teachers, methodological preparation, educational work, schoolchildren, methodological preparation for educational work with schoolchildren, polyartistic-centric approach, methodological readiness of future musical art teachers for implementing educational work with schoolchildren.

Підписано до друку 20.11.2020 р. Формат 60X90/16. Гарн. News Times.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 1,8.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.